

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1938.

Första kammaren.

Nr 29.

Onsdagen den 27 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 21 innevarande månad.

Företogs val av dels sex revisorer för granskning av statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning, dels ock sex suppleanter för dessa revisorer; och befunnos efter valförrättningens slut följande ledamöter av riksdagens första kammare hava blivit utsedda till

revisorer:

herr Bäcklund, H. K. V.,	med 89 röster,
» Domö, F.,	» 89 » ,
» Eskhult, E.,	» 89 » ,
» Karlsson, Oscar Gottfrid,	» 89 » ,
» Tamm, G.,	» 89 » ,
» Walles, J. G.,	» 89 » ;

suppleant för herr Bäcklund, H. K. V.:

herr Granath, P., » 89 » ,

suppleant för herr Domö, F.:

herr Bengtsson, C., » 89 » ,

suppleant för herr Eskhult, E.:

herr Bodin, Gunnar, » 89 » ,

suppleant för herr Karlsson, Oscar Gottfrid:

herr Wahlmark, C. P., » 89 » ,

suppleant för herr Tamm, G.:

herr Lindmark, C. V., » 89 » ,

suppleant för herr Walles, J. G.:

herr Eriksson, Carl, » 89 » .

Anställdes val av tjugufyra valmän för anställande av föreskrivna val av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit till valmän utsedda:

herr Andersson, Elof,	med 73 röster,
» Bengtsson	» 73 » ,
» Bodin, Gunnar,	» 73 » ,
» Borell	» 73 » ,
» Branting	» 73 » ,
» Bärg, Johan,	» 73 » ,

herr Domö	med 73 röster,
» Ehrnberg	» 73 » ,
» Ekman	» 73 » ,
» Eriksson, Carl,	» 73 » ,
» Friggeråker	» 73 » ,
» Frändén	» 73 » ,
» Granath	» 73 » ,
» Johansson, Johan Bernhard,	» 73 » ,
friherre Lagerfelt	» 73 » ,
herr Larsson, Sam,	» 73 » ,
» Lindström	» 73 » ,
» Olsson, Oscar,	» 73 » ,
» Pettersson, Anton,	» 73 » ,
» Sandén	» 73 » ,
» Svensson, Martin,	» 73 » ,
» Wahlmark	» 73 » ,
» Walles	» 73 » ,
» Åkerberg	» 73 » .

Företogs val av tio suppleanter för kammarens valmän för anställande av föreskrivna val av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit till suppleanter för kammarens ifrågavarande valmän utsedda:

herr Magnusson, Theodor,	med 53 röster,
» Löfvander	» 53 » .
» Söderkvist	» 53 » ,
» Velander	» 53 » ,
» Ericsson, Herman,	» 53 » ,
» Sjödahl	» 53 » ,
» Tamm	» 53 » ,
» Ström, Torsten,	» 53 » ,
» Mannerskantz	» 53 » ,
» Bjurström	» 53 » ,

sedan ordningen dem emellan blivit genom lottnig bestämd.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 286, med förslag till lag om semester m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 299, angående ändring i vissa delar av tjänstepensionsreglementet för arbetare den 30 juni 1934 (nr 443) m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet herr *Wagnssons* motion, nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk avlöningsförstärkning åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran andra lagutskottets utlåtanden nr 45 och 46 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 65—67.

Vid föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 68, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande det i utskottets utlåtande nr 53 framlagda förslag till lag om rätt till jakt, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 7.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 42, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i lagen den 14 juni 1929 om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft tre inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen från första kammaren nr 6 av herr *Olof Carlsson* samt från andra kammaren nr 79 av herr *Molander* m. fl. och nr 142 av herr *Österström* och fröken *Hesselgren*.

Ang.
ändringar i
lagen om försäkring
för
vissa yrkessjukdomar.

I motionerna I: 6 och II: 79, vilka voro likalydande, hade hemställts,

1) att riksdagen måtte besluta sådan ändring i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar den 14 juni 1929, att lagens tillämpning utsträcktes att omfatta även preparatet dovicide,

2) att riksdagen måtte besluta sådan ändring, att Konungen skulle äga i mån av behov i lagen intaga sådana nytillkommande ämnen, som vid arbetet uteslutande eller till övervägande del framkallade yrkessjukdom.

Motionen II: 142 utmynnade i en hemställan, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar den 14 juni 1929, att lagens tillämpning komme att omfatta hudskador uppkomna genom inverkan av antiseptiska medel, som användes för impregnering av trä till förhindrande av uppkomsten av blånad.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

1) att riksdagen måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 14 juni 1929 (nr 131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar;

2) att motionerna I: 6 och II: 79, såvitt anginge det under punkt 1) i motionerna framställda yrkandet, ävensom motionen II: 142 måtte anses besvarade genom vad utskottet förut hemställt;

3) att motionerna I: 6 och II: 79, såvitt anginge det under punkt 2) i motionerna framställda yrkandet, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Angående utskottets hemställan under punkten 3 hade reservation anmälts av herrar *Olof Carlsson* och *Hage*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Herr **Carlsson, Olof**: Herr talman! Undertecknad har jämte en annan ledamot av utskottet vid denna punkt avgivit en blank reservation.

Ang. ändringar i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar. (Forts.)

Lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar av den 14 juni 1929 innehåller uppgifter om vissa ämnen, som uteslutande eller till övervägande del framkalla yrkessjukdomar, för vilka ersättning utgår enligt lagen. Nyttillkommande ämnen tillföras lagen efter beredning genom riksdagens beslut i vanlig ordning. Motionärerna ha under åberopande av utvecklingen på det tekniska och industriella området, som oupphörligen driver fram nya former och metoder och användande av nya preparat, ansett att lagstiftningen bör vara smidigare och bättre anpassas så att säga efter det levande livets krav. Vi ha därför hemställt i vår motion, att Kungl. Maj:t måtte få befogenhet att efter utredning tillföra lagen sådana nya ämnen, som vid arbete uteslutande eller till övervägande del framkalla yrkessjukdomar. Vi föreslå sålunda att på administrativ väg sådana nya ämnen skulle kunna införas i lagen.

Motionärerna ha naturligen inte på något sätt velat träda riksdagens rätt för nära, utan förmena endast att detta skulle vara en rent praktisk anordning. Det är ju inte heller någon nyhet i lagstiftningen att åt Kungl. Maj:t överlåta en sådan befogenhet; det förekommer på många andra områden, och många exempel skulle kunna anföras därpå.

Av de hörda sakkunniga ha såväl medicinalstyrelsen som riksförsäkringsanstalten avstyrkt förslaget i fråga, medan ju försäkringsrådet ansett, att vissa praktiska synpunkter tala för det. Då emellertid de flesta myndigheter sålunda gå emot förslaget, förstår jag, herr talman, att det är hopplöst att söka få det igenom. Jag lät emellertid anteckna en reservation för att föra fram vår uppfattning i kammaren. Utskottet har i sitt yttrande anført bl. a. följande: »Skulle emellertid kommande erfarenheter giva vid handen, att påtagliga fördelar kunde vinnas, om Kungl. Maj:t tillerkändes rätt att i administrativ ordning utöka den i lagen givna förteckningen över sjukdomsorsakerna, böra statsmakterna givetvis taga förevarande spörsmål under omprövning.» Motionärerna få taga fasta på detta uttalande.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr statsrådet *Forslund* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 296, angående ytterligare anslag ur kyrkofonden till bostadsbyggnad för en kontraktsadjunkt i Ammarnäs i Sorsele församling;

nr 297, med förslag till grunder för dyrtidstillägg åt präster för budgetåret 1938/39;

nr 298, angående uppförande och underhåll av landsvägsbro mellan Sverige och Norge över Svinesund; samt

nr 300, angående förvärv av aktier i Landskrona—Lund—Trelleborgs järnvägsaktiebolag.

Om utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion om en allsidig utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 205, hade herr *John Björck* m. fl. hemställt,

Om utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig utredning angående det offentliga nöjeslivet och dithörande förhållanden i vårt land, särskilt med hänsyn till de faror, som hotade ungdomen från vissa nöjestillställningar. Motionärerna hade anhållit, att denna utredning särskilt måtte inriktas på att undersöka:

1) möjligheten av skärpt kontroll över filmföreläsningar, så att underhållig och för ungdomen skadlig film i vidsträcktare omfattning än nu skedde förbjödes;

2) skärpt kontroll över offentliga danstillställningar, varjämte borde övervägas, om dispens från gällande bestämmelser borde medgivas i den utsträckning som nu skedde;

3) åtgärder mot spridning av pornografiska och för ungdomen skadliga tryckalster, särskilt vid undervisningsanstalter av skilda slag.

Tillika hade motionärerna hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga de åtgärder eller för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion ej måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Larsson* och *Bodin*, vilka på anförda skäl hemställt,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig utredning angående det offentliga nöjeslivet och dithörande förhållanden i vårt land, särskilt med hänsyn till de faror, som hotade ungdomen från vissa nöjestillställningar;

att denna utredning särskilt måtte inriktas på att undersöka:

1) möjligheten av skärpt kontroll över filmföreläsningar, så att underhållig och för ungdomen skadlig film i vidsträcktare omfattning än nu skedde förbjödes;

2) skärpt kontroll över offentliga danstillställningar, varjämte borde övervägas, om dispens från gällande bestämmelser borde medgivas i den utsträckning som nu skedde;

3) åtgärder mot spridning av pornografiska och för ungdomen skadliga tryckalster, särskilt vid undervisningsanstalter av skilda slag; samt

att Kungl. Maj:t måtte vidtaga de åtgärder eller för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Herr Larsson, Johan: Herr talman! Vid utskottets behandling av detta ärende har jag kommit att intaga en annan ställning än utskottsmajoriteten, varför jag med några ord ber att få motivera min ståndpunkt.

I motionen hemställes om en allsidig utredning angående det offentliga nöjeslivet och dithörande förhållanden i vårt land, särskilt med hänsyn till de faror, som hota ungdomen från vissa nöjestillställningar. Utskottet har också i första raden av sitt utlåtande medgivit, att motionärerna utan tvivel ha rätt då de göra gällande, att vissa tendenser i fråga om nöjeslivets utveckling äro beklämmande. Såväl motionärerna som utskottet äro sålunda ense om att på förevarande område allt ej är bra som det är, utan att brister förefinnas. Dessa brister anser jag vara mycket allvarliga, och jag anser att de snarast böra avhjälpas. Samhället har på många andra områden, såväl på de sociala som ekonomiska, på alla sätt sökt skydda och hjälpa de olika individerna. Konsekven-

Om utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)
sen härav borde vara, att staten även må utfinna något skydd mot de faror, som hota i synnerhet ungdomen från vissa nöjestillställningar.

Nöjeslivets utveckling har både på land och i stad lett till en viss urartning. Det har så att säga industrialiserats: det har i stor utsträckning bundits vid ekonomiska och privatkapitalistiska intressen. Detta penningintresse söker att på alla sätt ockra på ungdomens nöjeslystnad, och på flera platser i landet har det gått så långt, att till och med idrottsplatser till såväl anläggning som underhåll finansieras med inkomster från dansbanor, anlagda på idrottsplatsens område.

En dylik utveckling av nöjeslivet, där ett kapitalistiskt vinstintresse är den drivande faktorn, leder i de flesta fall till urartning. När anordnare av nöjestillställningar endast tänka på största möjliga pekuniära vinst, blir nöjeslivet snedvridet och i regel moraliskt neddragande. Ungdomen lockas av dessa nöjesfabrikanter med braskande annonser och reklam att kväll efter kväll i såväl stad som land offra sina slantar och krafter i en moralförstörande dans- och nöjesvirvel.

Ingen vill förmäna ungdomen nöje eller hindra att dess inneboende livskraft må taga sig olika uttryck. Detta är ett tecken på hälsa. Men det bör vara med sans och måtta, och det bör anordnas så att det ej förstör hälsa och moral.

Utskottet framhåller att den nuvarande lagstiftningen erbjuder tillräckliga möjligheter för nödig kontroll, och i den mån tillämpningen kan anses för slapp, faller ansvaret närmast på ortsmyndigheterna. Ja, hur är det nu i verkligheten, den frågan har man rätt att ställa. I en av våra större tidningar förekom för en tid sedan en upplysande berättelse i detta avseende. I en kommun med litet över 3,000 invånare ha medgivits 203 fester inom en tidrymd av 183 dagar, låt vara att de anordnats på sju olika platser inom kommunen. I en annan kommun hade man fått anordna 99 nöjestillställningar inom 183 dagar. Reflexionerna göra sig själva inför de anförda siffrorna. Därest en undersökning gjordes i hela landet, bleve bilden av nöjeslivet säkerligen än mera skrämmande, men siffrorna enbart från dessa tre kommuner ge vid handen, att något måste göras. Där så stort antal nöjestillställningar beviljas av ortsmyndigheterna, böra högre myndighet och den allmänna opinionen kräva rättelse, därest så kan ske med nuvarande bestämmelser. En statlig utredning kommer säkert att visa behovet av förbättrade och ändamålsenligare bestämmelser.

Beträffande filmen anför utskottet, att vår censur anses sträng nog och att det inte kan ges någon bestämd norm för en granskning ur de synpunkter som det här är fråga om. Till detta må endast anföras, att motionärerna allenast begära en undersökning om skärpning av kontrollen. Den nuvarande kontrollen kanske är bra, men då filmen har så stor förmåga att påverka smakriktningen, bör censuren ske med allra största omsorg.

Till sist: ungdomen är ett lands största och främsta tillgång, och samhället bör lämna allt skydd, som är möjligt, även då det gäller moraliska värden. Vad hjälpa god ekonomi, lång fritid och hög levnadsstandard, om moralen undergräves genom ett urartat och dåligt nöjesliv? Nej, sanera nöjeslivet och höj moralen!

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig och herr Bodin vid betänkandet fogade reservationen.

Herr **Björck, John**: Herr talman! Då jag och mina medmotionärer skrevo och buro fram denna motion, hoppades vi på något större förståelse för den fråga, det här gäller, än vad utskottets utlåtande ger vid handen. Vi ha ju vid andra tillfällen här i riksdagen från olika partier kunnat mötas, när det gällt

Om utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)

frågor som berört ungdomen i vårt land. Alla vilja vi ju ungdomens bästa — den är ett lands största tillgång. Om vi alltså kunna enas då det gäller ekonomiska uppoffringar för ungdomens bästa, ha vi motionärer svårt att förstå, varför det skall råda så delade meningar, då det gäller samma ungdoms andliga välfärd och dess skyddande för de neddragande och förråande företeelser, varav vår moderna tid sorgligt nog är så rik.

I sitt yttrande erkänner ju utskottet, att vi utan tvivel ha rätt, då vi göra gällande, att vissa tendenser i nöjeslivets utveckling äro beklämande. Vi äro tacksamma för detta erkännande. Men sedan kommer utskottet med det påståendet, att vi i vår framställning om nöjeslivets urartning generalisera och på samma gång i stort sett även överdriva. För dessa påståenden framlägger utskottet inga bevis, vilket man ju haft rätt att vänta.

Jag nödgas därför stryka under vad vi i motionen framhållit, att de påståenden, vi där göra, grunda sig på uttalanden av personer, som på grund av sin verksamhet dagligen komma i kontakt med de företeelser och förhållanden, som vi i motionen berört. Doktor Gerda Kjellberg, som ju är läkare vid Stockholms stads poliklinik för sjukdomar, har för övrigt vid flera tillfällen offentligt givit uttryck för samma farhågor för vår ungdoms förvilelser, som hon gjorde vid ett privat samtal med mig i januari i år. En annan person, som också på grund av sin verksamhet dagligen kommer i beröring med sådan ungdom, som på grund av sedliga förvilelser kommit i kontakt med polisen, är föreståndarinnan för Stockholms stadsmissions räddningshem för fallna kvinnor, syster Katarina. Undertecknad var jämte ett antal inbjudna riksdagsmän, kristliga ungdomsledare från Stockholm m. fl. i tillfälle att höra ett föredrag av henne i början av mars i år. Hon redogjorde därvid för sina erfarenheter från sin verksamhet bland dessa samhällets olyckssbarn. Jag skulle önska, och vi riksdagsmän som hade tillfälle att åhöra detta, sade oss också detta, att denna gripande verklighetsskildring från storstadens undre värld borde ha åhörts av hela riksdagen. Under de tolv år hon förestått denna verksamhet, hade hon tagit om hand sammanlagt 2,085 unga kvinnor. och hon skildrade vissa brottstycken ur deras liv, ett par exempel bland de många, för att visa hur de kommit i sin belägenhet. Det var unga flickor från landsbygden, som i hopp om att kunna förtjäna pengar och grunda sig en framtid, i några fall också för att kunna hjälpa sina fattiga föräldrar, rest till huvudstaden och tagit plats, ofta med de bästa förutsättningar att lyckas. Men nöjeslivet i storstaden har fascinerat och gripit dem, och snart ha de givit sig detta helt i våld. Det blev bio och dans och dans och bio så gott som varje kväll, arbetet försumrades, och de kanske till sist blevo utan anställning. Då måste de skaffa pengar till uppehälle genom osedligt leverne, och snart voro de bland de prostituerades skara.

I flera fall skildrade syster Katarina, hurusom dessa, i stället för att kunna sända pengar hem för att hjälpa en fattig mor, blivit hemsända genom polisens försorg. Föräldrarna hade fått hem sina barn förstörda till kropp och själ. Att storstadens nöjesliv har sin dryga skuld i dessa sorgliga livsöden torde ingen kunna bestrida. Vi fingo helt nyligen ett värtaligt bevis på hur det kan gå här i Stockholm. Det förekom på första sidan i en av våra aftontidningar veckan före påsk en uppseendeväckande notis, vari det omtalades, hurusom tvenne unga kvinnor anhållits för stölder, som de en längre tid hållit på med i olika varuhus. Det var framför allt aftonklänningar, som de behövde för att kunna uppträda på de bättre dansrestaurangerna, men som de ej hade råd att köpa och därför lagt sig till med på sådant sätt. Båda voro ifrån goda hem och hade fått en god uppfostran, men dansbegäret blev deras olycka. En annan bild, som vi också kunde finna i tidningarna för något år tillbaka, var, när en stockholmsläkare berättade, att han å tjänstens vägnar hade att undersöka samtliga flic-

Om utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)

kor vid ett stadens verk. Han förvånade sig därvid över i vilken stor utsträckning dessa flickor voro angripna av tuberkulos och att många av dem ledo av undernäring. För att få reda på orsakerna därtill måste han höra dem om deras levnadsomständigheter, och han konstaterade därvid, att de, trots att de hade jämförelsevis god avlöning, ändå måste snåla in på utgifterna både för bostad och till mat för att i stället använda lönen till eleganta dräkter och framför allt till dansklänningar. Ofta gingo de från kontoret hem endast för att få litet mat och kläda om sig, och i stället för att gå ut och hämta frisk luft, som de så väl behöfve efter en dag inomhus, gingo de genast ut och dansade till klockan 12, 1 och 2 på natten och ibland ännu senare kväll efter kväll. Undra då på att deras hälsa blev angripen genom ett sådant leverne!

Det är ju också rätt betecknande, att antalet intagna å skyddshemmen mer och mer ökas. År 1929 hade vi 321 flickor intagna å skyddshem. Sedan har denna siffra stigit undan för undan och var sålunda år 1931 uppe i 372. År 1934 var den 416, 1936 var den 442 samt uppgick för år 1937 till 447, därav 125 stycken voro under 16 år gamla. Dessa siffror anser jag för min del vara ganska beklämande. Det är emellertid inte endast i städerna, inte ens i storstäderna, som denna nöjeslivets urartning kan konstateras. Från olika håll på landsbygden komma allt emellanåt meddelanden, som visa, att förhållandena där ej äro stort bättre än i städerna.

Intressant är att taga del av uttalanden, som gjorts vid den undersökning angående nöjeslivet i Värmland, som företagits av Karlstads stifts präster med riksdagsmannen, kyrkoherde Hallén i spetsen. Vi kanske ha haft tillfälle att läsa om detta i våra tidningar; Svenska Dagbladet har haft en artikel om det inne, och Värmlandstidningarna ha skildrat dessa möten under stora rubriker, ofta på någon av de första sidorna. I en promemoria, avgiven i februari månad 1938, yttrar, bland annat, herr Hallén: På grund av den omfattning, säger han, som nöjeslivet tagit i en del värmländska kommuner, med därav härflytande onykterhet och sedlig urartning, beslöt Karlstads stifts prästsällskap år 1936 att uppdraga åt en kommitté att verkställa vissa undersökningar. Utredningen omfattade rapport över samtliga nöjestillställningar, vartill tillstånd lämnats våren och sommaren 1936. Rapporterna hade avgivits dels av landsfiskalerna, dels av samtliga barnavårdsnämnder, nykterhets- och kommunalnämnder i Karlstads stift, således även i Dalsland. Kommitterade säga med anledning av denna undersökning: »Härav synes framgå, att, även om den nya ordningsstadgan medfört förbättrade förhållanden i fråga om nöjeslivet, likväl allvarliga brister vid dess tillämpning blivit konstaterade. I många fall synas landsfiskalerna ej hava ålagt sig den begränsning vid nöjestillståndens utgivande, som förutsatts. Det likaledes anbefallda samarbetet med kommunerna synes nästan aldrig hava praktiserats. De tillfrågade kommunala myndigheterna ha även framfört en hel del önskemål, åsyftande en effektivare ungdomsvård i fråga om det stegrade nöjeslivet.» Så långt dessa kommitterade, som samtliga voro präster i Värmland. Kommitterade sammankallade ett stort möte i Karlstad, som avhölls den 30 mars i år. Mötet, som hölls under landshövding Vernerströms presidium, var besökt av omkring 200 personer, huvudsakligast ledamöter av barnavårds- och nykterhetsnämnder, kommunalmän och präster.

Av den förda diskussionen framgick tydligt, att, även om den nya ordningsstadgan av år 1932 åstadkommit förbättrade förhållanden, det ännu var mycket som behöfve göras för att få en bättre kontroll på nöjeslivets oarter. Denna konferens, vilken, som sagt, hölls under landshövdingens presidium och med kyrkoherde Hallén som initiativtagare, var, måste man säga, fullt objektiv — den var inte på något sätt politiskt färgad och deltagarna voro inte enbart sådana, som äro emot varje slag av rolighet och nöje för ungdomen. Därför må-

Om utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)

ste man ju tillmäta konferensen ett värde. Den beslöt avlåta dels en skrivelse till Konungen och dels en till länsstyrelsen. På samma gång man måste hälsa med tillfredsställelse att ett sådant initiativ tagits, är det dock ett påtagligt bevis för att det ej är bra som det är, vilket man på många håll vill göra gällande.

Jag vill här bestämt understryka, vad jag även vid andra tillfällen framhållit angående nöjeslivets urartning, att man ej bör och får skylla den på ungdomen. Denna har ett naturligt behov av nöjen och förströelse. Likaså erkännes gärna, att många offentliga nöjesplatser skötas utan anmärkning, t. ex. folkparker och liknande. Det är de privata exploatörerna, som endast i förvärvs- syfte hänsynslöst ockra på ungdomens nöjesbehov, vi söka komma åt, och det är för att råda bot på detta missförhållande som vi motionerat och gjort vad vi kunnat för att få fram dessa frågor. Vi hoppas att i detta arbete få hjälp av varje ansvarskännande och för ungdomens väl nitälskande man och kvinna i ansvarig ställning i detta land. Finns det en vilja, bör det också finnas en väg.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Sandström**: Herr talman! På sätt som förut under debatten anförts, har utskottet så till vida varit välvilligt i sitt utlåtande som utskottet uttalat, att motionärerna utan tvivel ha rätt, då de göra gällande, att vissa tendenser i fråga om nöjeslivets utveckling äro beklämande, men sedan har utskottet i den övriga delen av utlåtandet helt och hållet desavouerat motionärerna genom uttalandet att motionärernas framställning om nöjeslivets urartning synes vara alltför generaliserande och därmed i stort sett överdriven. Denna utskottets inställning har helt följdriktigt lett till, att utskottet icke tagit motionen riktigt på allvar och, med hänvisning till svårigheterna att komma till rätta med de anmärkta missförhållandena, avstyrkt den i motionen påyrkade utredningen.

Beträffande det faktiska utgångsläget vågar jag med den största bestämdhet hävda, att i motionen icke gjorts någon svartmålning rörande det offentliga nöjeslivets urartning och den därav uppkommande faran för den svenska ungdomen. Därmed är dock icke sagt, att samma missförhållanden skulle förekomma överallt ute i landet. Dess bättre är det ju så, att vissa delar av landet ännu äro så gott som alldeles förskonade från det hetsande nöjesliv, som starkt pulserar annorstädes inom våra landamären. Att emellertid, utan att se sanningen i ögonen, vilja bagatellisera de allvarliga vådorna av nöjeslivets urartning är desto mindre försvarligt för en ansvarsmedveten svensk medborgare, som man ju kan skönja en tydlig tendens till att de offentliga nöjena med deras farliga följder breda ut sig allt mera, och detta även till avlägsna trakter av vårt land, samt tränga ned till så gott som alla samhällsskikt. För mig står det fullkomligt klart, att på förevarande område föreligger en verklig fara för den svenska folkhälsan, och att man nu icke står till svars med att ställa sig ljum och passiv. Här om någonsin gäller det att genom positiva åtgärder söka hämma en utveckling, som i sanning kan bliva ödesdiger för hela vårt svenska folk, kanske icke minst för det kommande släktet. Och jag tror, att, om man icke, i likhet med utskottsmaioriteten, låter sig antingen sövas till ro under förlitande på att allt icke ter sig så farligt och mörkt, som i motionen sagts, eller låter sig gripas av en modlöshet i fråga om möjligheten att ingripa hämmande och sanerande, som utsluter varje positivt handlande, det icke skall saknas utvägar att komma det onda till livs och att kunna åtminstone i någon mån reformera det offentliga nöjeslivet.

Utskottets hänvisning till att den svenska filmcensuren anses vara nog så

Om utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)
sträng, bör ses mot bakgrunden av det väl rätt allmänt erkända sakförhållandet, att här i landet rätt ofta framföras rent underhaltiga filmer, varav ett flertal även äro från etisk och moralisk synpunkt förkastliga. Den osunda andliga atmosfär, som bildas av dylik mindervärdig och omoralisk film, kan icke annat än innebära en verklig fara för många av den talrika publik, som mer eller mindre regelbundet besöker biograflokalerna. Kunna icke de svenska statsmakterna härutinnan ingripa reglerande och sanerande, ha de sannerligen underskrivit en inkompetensförklaring, som i själva verket bottnar, icke så mycket i bristande förmåga, men fastmera i saknad av vilja att råda bot för ett ont, för vilket ingen bör blunda. En censur med sådana direktiv, att mindervärdig, omoralisk och förråande film ej längre tolereras, är enligt motionärernas mening ingalunda omöjlig att införa.

Då utskottet beträffande de offentliga danstillställningarna åberopat, att den nuvarande lagstiftningen erbjuder tillräckliga möjligheter till nödig kontroll, tillåter jag mig erinra om att den enda tillsyn, som i detta avseende sker genom det allmännas försorg, består däri, att sådana tillställningar icke få anordnas annat än efter tillstånd av vederbörande polismyndighet. Att det icke härigenom blivit på ett fullt tillfredsställande sätt sörjt ens därutinnan, att nödig begränsning i antalet nöjestillställningar äger rum, torde envar, som närmare satt sig in i och känner till förhållandena, knappast kunna förneka. I mycket stor utsträckning förekommer, att ägare av danslokaler till det yttersta söka utnyttja möjligheterna att där anordna danstillställningar för allmänheten, varvid de ofta som ett bärande motiv åberopa, att de för sin ekonomi äro helt beroende av att dessa nöjestillställningar få äga rum. Om från ren ordningssynpunkt anmärkningar icke framkommit mot förut anordnade tillställningar av detta slag, finner sig polismyndigheten ej sällan sakna laga skäl att vägra ett begärt förnyat danstillstånd, även om det för myndigheten i fråga står klart, att en inskränkning beträffande nöjestillställningarnas frekvens vore önskvärd. Mycket kan även förekomma vid eller i samband med dessa offentliga danstillställningar, som icke kommer till ordningsmaktens kännedom, men som är av den natur, att, om vad som timat blivit bekant, detta skulle föranleda restriktioner från de maktbärandes sida. Enligt mitt förmenande finnes anledning att i fråga om de offentliga danstillställningarna taga i övervägande, dels en inskränkning beträffande beviljandet av tillstånd till dylika tillställningars anordnande — detta antingen genom en förändring i gällande författningar eller på annat sätt — dels ock en medverkan från de kommunala myndigheternas sida på det område av nöjeslivet, som här avses.

Vad beträffar spridningen av pornografiska tryckalster, synes det mig angeläget, att större uppmärksamhet från myndigheternas sida ägnas åt den smutstrafik, som här äger rum, så att intet eftersättes, då det gäller att beivra överträdelser på detta gebit. Att detta åtminstone med en viss effekt kan realiserars, utan att ändringar i tryckfrihetsförordningen beslutas, torde icke innebära en alltför optimistisk syn på saken. I varje fall kan det väl icke vara försvarligt att inför vad som faktiskt sker ställa sig helt kall och lugn utan att vilja röra ens ett finger för att söka hämma den smutsflod, som här väljer fram.

Vid dryftandet av de spörsmål, som röra det sedliga livet i vårt land, har det på senaste tiden ofta runnit mig i sinnet, huruvida vi icke härutinnan skulle kunna inhämta en del lärdomar från vårt södra grannland. Enligt vad jag från vederhäftigt håll inhämtat, framträdde i Tyskland efter världskriget så starka uttryck för ett allmänt utbreddt sedligt förfall, att även en främling vid besök särskilt i landets huvudstad icke kunde undgå att lägga märke därtill. Efter det att nu nazismen — varav jag i övrigt inte alls är någon beundrare

Om utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)

— kommit till makten, lär man i det yttre livet ej längre kunna spåra något av den sedernas ruttenhet och förvildning, som förut öppet manifesterades på världsstadens gator och i dess nöjeslokaler. Ja, det säges med anspråk på att det icke ligger någon överdrift i yttrandet, att sexuallivet under den nya regimen undergått en sanering icke blott till ytan utan även på djupet, så att det numera överallt inom de ledande kretsarna anses vara en hederssak att tillämpa en sträng könsmoral och en skam att föra ett sedeslöst liv. Man tycks hava kommit underfund med, att en nations styrka i själva verket är helt beroende av de enskilda medborgarnas sedliga vandel. Historiens vittnesbörd ådagalägger ju också med all styrka riktigheten av denna uppfattning. Bör icke denna sanering även för oss svenskar vara en sporre att söka rensa bort den osedlighet, som *faktiskt*, och det är ingen överdrift, hotar att fördärva oss?

På det att någon missuppfattning ej må äga rum, tillåter jag mig här upplysa om, att ingen av oss motionärer är okunnig om att en verklig uppreisning och en bestående sanering av det offentliga nöjeslivet icke äro möjliga att åvägabringa enbart genom lagstiftningsåtgärder i en eller annan form eller genom andra ingripanden från statsmakternas sida. För att kunna helt nå det mål, som vi här syfta till, måste andra krafter, vilkas styrka icke mätes med mänsklig måttstock, sättas in. Men denna inre, etiska krafttillgång måste i den värld, vari vi leva, stödjas och skyddas av den mänskliga, yttre ordningen. Det är om detta stöd och skydd motionärerna djärvt be. Skall vår värdjan förklinga ohörd? I all min ringhet vågar jag rikta en varm maning till kammarens ärade ledamöter att stödja de strävanden, som kommit till uttryck uti den föreliggande motionen.

Jag ber sålunda, herr talman, att få förena mig i yrkandet om bifall till den av herr Johan Larsson och herr Karl Bodin i ärendet avgivna reservationen.

Häri instämde herrar *Bergqvist* och *Carlström*.

Herr Johansson, Karl August: Herr talman! Jag skall endast utöver vad som anförts i betänkandet här i korthet motivera utskottets ställningstagande.

Vid 1937 års riksdag hade denna kammares första tillfälliga utskott att avgiva yttrande över en av samme motionär, herr Björck i Borås, väckt motion angående filmen. Jag var då i tillfälle att meddela kammaren, att utskottet gjort vissa undersökningar angående filmcensuren. Själv fick jag då den fasta övertygelsen — och jag tror, att denna uppfattning delades av flertalet av utskottets ledamöter — att det för närvarande inte gärna går att komma längre på detta område. Som stöd för sin hemställan citerar nu motionären ett uttalande från ett möte, som hölls i Stockholms konserthus den 25 februari 1937, där föredragshållaren slutade med att beteckna svensk film som en »skamfläck för vår kultur». För egen del kan jag inte skriva under på detta uttalande. Jag har sett mycket film och om inte alla så dock de flesta svenska filmer, så att jag bygger mitt uttalande på vad jag själv har sett och hört och inte på vad andra ha sett och talat om.

Det andra avsnittet av yrkandet i motionen avser skärpt kontroll av den offentliga dansen. Enligt vad som framgår av de uttalanden, som gjorts här under debatten, är det på denna punkt, som man tänkt sig, att den största kraften skall sättas in. Vi ha dock, som utskottet också pekat på, redan nu en lagstiftning, som erbjuder tillräckliga möjligheter för nödig kontroll. Det torde väl ändå inte vara möjligt att stifta lagar, som förhindra, vad som sker efter dans-tillställningarna.

Herr Björck i Borås anförde i detta sammanhang två exempel på vad den offentliga dansen kan leda till. I det ena fallet, som han drog upp och som jag

Om utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)
 särskilt fäst mig vid, var det två flickor, som båda voro från goda hem och som hade fått en mycket god uppfostran men som ändock på grund av en viss nöjeslystnad råkat på avvägar. I det andra exemplet nämnde herr Björck, att det fanns flickor, som i stället för att efter slutad arbetsdag bege sig till sina hem, stanna där och företaga sig något nyttigt gingo på danstillställningar. De borde hellre gå ut och få frisk luft, menade herr Björck. Jag instämmer livligt med vad herr Björck sade om den offentliga dansens faror i dessa båda fall, men inte tror väl herr Björck ändå, att det går att lagstifta mot några sådana förhållanden. Äro vederbörande så beskaffade, att nöjeslystnaden går före allt annat, tror jag inte, att det går att lagstifta, så att man kan hämma detta. Jag tror också alldeles säkert att man även i detta fall kan tillämpa den satsen, att den förbjudna frukten smakar bättre än den tillåtna. Ju strängare restriktionerna bli, desto säkrare är det kanske också, att avarterna framträda.

Vad beträffar spridningen av pornografiska skrifter, vill jag endast erinra om vad utskottet sagt härom. I utskottets utlåtande heter det: »Vad slutligen angår den av motionärerna påtalade spridningen av pornografiska och för ungdomen skadliga tryckalster vill utskottet understryka svårigheten att genom lagstiftning förhindra en dylik trafik. Att strafflägga spridning av trycksak, som undgått åtal enligt tryckfrihetsförordningen, torde stöta på betänkligheter icke blott av principiellt slag utan även rent praktiska. Utskottet vill framhålla, att en saklig och vederhäftig sexualupplysning bland ungdomen torde vara bästa medlet att motverka trafiken med pornografiska alster.»

Jag kan härutöver inte underlåta att peka på något som också utskottet framhållit, nämligen att varken motionärerna eller reservanterna åtminstone inte tidigare själva kunnat anvisa någon framkomlig väg för att avhjälpa de av dem påtalade missförhållandena. Reservanterna medgiva, att svårigheter möta, och att dessa måste övervinnas. Om man verkligen vill komma fram till förbättrade förhållanden och avhjälpa vissa missförhållanden, borde man väl kunna visa på någon framkomlig väg för att nå detta mål och inte bara överlåta detta åt andra.

Jag skulle till sist vilja säga, att jag själv är familjefader och till fullo förstår de faror för ungdomen, som här påtalats. Då vi inom utskottet gått att behandla denna fråga, ha vi dock inte kunnat se på den med precis samma ögon som motionärerna och reservanterna. Jag tror, att om man jämför nöjeslivet sådant det tedde sig, lät mig säga, då jag var i tjugoårsåldern, alltså för 35—38 år sedan, kan man nog lugnt säga, att urartningen inte är så stor, som man vill göra gällande. Det är sant, att det kanske går lättare nu än då att komma från en plats till en annan, men nöjeslivet i sig självt är inte sämre nu för tiden än då. Jag vill också erinra om att första kammarens första tillfälliga utskott inte är ensamt om sitt ställningstagande i denna fråga. Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, vars betänkande andra kammaren går att behandla i dag, har enhälligt beslutat hemställa, att motsvarande motion i den kammaren »ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda».

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bergman: Herr talman! Mina herrar! Det är med verklig beklämning, som man läser detta utskottsutlåtande. Det förefaller, som om man helt enkelt inte kände till att det i vårt land råder några missförhållanden på detta område. I varje fall bagatelliserar man dem så gott som fullständigt.

Utskottets ärade ordförande, som nyss yttrade sig, gjorde gällande, att om någon ung person var så funtad, att han eller hon förföll till ett osunt nöjesliv med dess ödesdigra följder, var detta vederbörandes eget fel och samhället kun-

Om utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)

de ingenting göra åt den saken. Detta är ett hjärtlost tal. Samhället har dock ett visst ansvar för den ungdom, som växer upp, och samhället skulle göra denna ungdom en verkligt stor tjänst, som ungdomen själv säkert en gång skulle vara tacksam för, om samhället ville sörja för att det inte förefanns en sådan oerhörd mängd av onödiga frestelser till ett osunt nöjesliv, som för närvarande är fallet på grund av den ogenerade geschäftsverksamhet, som man här påtalat. De ungdomar, som avnarras sina små inkomster och ofta förstöra sin hälsa och sitt livsmod genom att de råka ut för ansvarslösa geschäftsmakare, som ockra på oerfarenheten, nyfikenheten och nöjeslystnaden, vore i sanning värda ett bättre öde. Samhället — om det verkligen vill vara ett kultursamhälle med omsorg för det allmänna bästa — bör sörja för att man inte skickar ut ungdomen på så farliga vägar och utsätter dem för all denna påfrestning. Det är en ofrånkomlig plikt att, i den mån man kan, försöka avlägsna åtminstone de största farorna. Svensk demokrati skulle fara väl av att följa den engelska demokratiens exempel både i detta avseende och när det gäller att föra kampen mot rusdryckerna på ett effektivt sätt. I England har man till exempel fått till stånd en mycket hård beskattning av rusdryckerna under allmän medverkan av alla partier, och icke minst av labour party. Den svenska demokratin borde följa den engelska demokratiens exempel i avseende på dess stramhet gentemot ockret på ett osunt nöjesliv. Demokratien har också ett ansvar för sitt eget anseende.

Jag tror, herr talman, att det skulle gagna demokratin, och vad ännu mer är, det skulle gagna land och folk i dess helhet, om riksdagen ställde sig på den ståndpunkt, som här har rekommenderats av reservanterna, till vilkas hemställan jag ber att få yrka bifall.

I detta anförande instämde herr *Andersson, Elof*, och herr *Bjurström*.

Herr Andersson, Nils: Herr talman! Det är naturligtvis ganska tacksamt att frambära en motion av detta slag och att, som en rad talare här ha gjort, utbreda sig över nöjeslivets urartning, som man säger, och påkalla åtgärder från samhällets sida. Vid närmare eftertanke måste emellertid var och en säga sig, att det är betydligt svårare att från statsmakternas sida verkligen kunna åstadkomma något för den moraliska sanering, som man talar om.

Jag vill också för min del bestrida, att det är någon särskilt påfallande urartning å färde. Det är klart, att nöjeslivet har tagit en annan omfattning och fått delvis andra former, än vad det kanske hade i herrar motionärers ungdom, men att det nu skulle vara så oändligt försumpat och moraliskt förkastligt, därom kan man ändå hysa delade meningar. Det är mycket lätt att som herr Björck i Borås här gjorde framdraga exempel på hur det i många fall kan gå särskilt i storstäderna. Men vad vill herr Björck egentligen göra för att förhindra sådana olyckliga saker? Förbjuda all dans och stänga alla biografier och nöjeslokaler? Gör man bara en inskränkning och utfärdar strängare restriktioner, så att man i stället för 100 biografier har 50, hjälper väl inte detta stort, och om man tillåter dans varannan kväll i stället för varje, så kan man ändå inte komma ifrån att olyckor inträffa. Inte inbillar sig väl herr Björck, att man med drastiska förbudsåtgärder skulle kunna få den ungdom, som drages till nöjeslivet, att i stället gå ut och hämta frisk luft vid en stillsam kvällspromenad eller att sitta hemma med andäktigt knäppta händer och vara snäll. Om man genomför för hårda restriktioner, tar sig nöjesbehovet bara andra former, och det är ju inte alltid sagt, att de skulle bli bättre.

Vad den offentliga dansen angår, måste man rättvisligen säga, att även

Om utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)

om den har en stor omfattning, sker den dock i allmänhet under mycket hyfsade former, och den är säkert att föredraga framför muffbaler, som kunna hållas i det fördolda, i privata sällskap och klubbar, ifall den offentliga dansen skulle stoppas till.

Vad beträffar filmen, är det ju löjligt att tänka sig, att riksdagen skulle fastställa någon norm för vad som härvidlag bör förekomma eller kunna ingripa för att förhindra, att smaklösa och smakförskämmande filmer en eller annan gång visas. Den svenska censuren anses vara ganska sträng, och den mönstrar ut mycket, som inte är önskvärt, men det är klart, att den i alla fall måste släppa igenom en hel del filmer, som inte precis kunna anses vara särskilt upplyftande. Det skulle dock stöta på mycket stora svårigheter, att få en filmgranskning av den art, som motionärerna ha tänkt sig, och än mera att förbjuda vissa filmförevisningar, som man tror kunna påverka ungdomen i skadlig riktning. Jag är övertygad om att detta är ett spörsmål, som man inte löser så lätt.

I fråga om den tredje stora faran för ungdomen, som man pekat på i motionen, nämligen pornografien, har det inte sagts mycket härom i debatten. Det kan ju också vara onödigt, ty alla måste väl erkänna, att härvidlag om någonsin är en sund upplysning det bästa botemedlet. I den mån den pornografiska trafiken pågår är det svårt att bekämpa den på annat sätt. Då det är fråga om trycksaker, som undgå åtal enligt tryckfrihetsförordningen, begriper jag inte, hur det skall gå till att hindra spridningen. Jag tvivlar på möjligheten att kunna föreskriva någon inskränkning i postverkets skyldighet att distribuera sådana trycksaker, som inte äro förbjudna.

Herr Johan Larsson, som yttrade sig först i debatten, framhöll, att något måste göras. Men vad skall då göras? Jag skulle vilja gratulera herrarna till att komma med i den utredning, som här påyrkas, och jag skulle nästan vara hågad att yrka bifall till motionärernas hemställan, bara för att man vid en praktisk penetrering av frågan skulle få se, hur svårt det skulle vara att åstadkomma en utredning, som skulle ge något verkligt resultat. Herr Larsson antydde själv omedelbart efter det att han framfört kravet på att något måste göras, att det viktigaste var den allmänna opinionens hållning. Det är alldeles riktigt, där kom han in på den rätta linjen. I denna fråga är nämligen det avgörande, hur den allmänna opinionen förhåller sig, och det är den, som bör bearbetas i den riktning, som vi naturligtvis alla önska. Statsmakternas möjligheter äro ganska begränsade. Det måste alla erkänna. Hög moralen, utropade herr Larsson, och det kan man ju instämma i. Jag är dock tillräckligt hädisk att säga, att jag tvivlar på riksdagens möjligheter att höja moralen i landet.

Herr Sandström talade också om att det här även måste andra krafter till än lagstiftning och samhälleliga åtgärder och att dessa andra, *inre* krafter dock vore de viktigaste. Det är den rätta tanken. Jag tror att man måste räkna med att just på den vägen söka åstadkomma de förändringar i vår ungdoms nöjesliv, som äro önskvärda.

Herr Bergman menade, att man borde i större utsträckning, än vad som sker, avlägsna frestelserna för ungdomen, och han förordade de engelska restriktionerna. Ja, det är givet, att man från statsmakternas sida kan göra en del i den riktningen, men man kan på den vägen inte åstadkomma mer, än vad som svarar emot den allmänna uppfattningen inom folket. Nu är det väl ändå så, att det i det engelska samhället finns kvar rätt mycket av en gammal puritansk uppfattning, som inte står så högt i kurs i det svenska samhället. Det må man beklaga, men det är faktiskt så.

Jag anser, herr talman, att det skulle vara föga att vinna på att anbefalla

Om utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)

en utredning. Utskottet delar ju motionärernas uppfattning, att nöjeslivet kan ha sina betänkliga sidor och kan behöva saneras, men utskottet tvivlar — och jag tror på goda grunder — på möjligheten att genom en utredning finna några praktiska möjligheter i den riktning, som motionärerna önska. Utskottets ordförande har redan erinrat om att motsvarande utskott i andra kammaren enhälligt kommit till den uppfattningen, att ingenting är att vinna på en utredning, för vilken inga som helst riktlinjer äro uppdragna. Bland denna majoritet finns det också meningsfränder till motionärerna i denna kammare.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag kan för min del icke bagatellisera denna fråga på det sätt, som utskottet har gjort. Det synes mig, att den är av en helt annan valör, än vad utskottet enligt den uppfattning, som man får, när man läser utskottets kläm, har velat anse. Jag tror fastmer, att detta är en av de största och viktigaste frågor, som det svenska folket överhuvud taget för närvarande kan sysselsätta sig med, även om det är förenat med stora svårigheter, såsom utskottet pekat på, att kunna komma fram till ett praktiskt resultat. Om vi förgäta denna frågas oerhörda vikt, komma vi här i vårt land att få uppleva, vad många andra länder fått genomgå, därför att de ha förbisett denna fråga. Jag anser, att detta är en av demokratiens livsfrågor, för så vitt demokratien i längden vill bevara sin styrka och sin friskhet.

Vad då först angår den svenska filmen och filmen överhuvud taget, tror jag, att vi ha en filmcensur, som man i det stora hela icke kan klandra. Det är en ansvarsmedveten censur — och gudskelov att vi ha den! Man skulle kunna önska, att den ganska ofta vore strängare att utränga okonstnärliga och förråande saker, men jag tror, att den är på rätt väg, och att på den vägen åtskilligt ytterligare kan ernås mot gangsterfilmer och andra avarter av filmen.

Vid jämförelser mellan den svenska filmen och den utländska måste vi till vår sorg säga, att den svenska filmen står så oändligt långt tillbaka i kulturellt och konstnärligt avseende, särskilt då i förhållande till den franska, ryska och amerikanska men även den danska filmen, att vi måste beklaga, att vi i ett så gammalt och högststående kulturland som Sverige kunna nöja oss med en så lågtstående film, som vi producera i detta land. Därmed är inte sagt, att man kan anklaga de svenska filmproducenterna, ty med de små resurser, som de förfoga över, och de små möjligheter, som finnas för svensk film att komma utanför vårt land, är det icke ett lätt problem för dem att utan statligt stöd kunna göra några stora konstnärliga och kulturella insatser. Vi skola inte heller vara orättvisa, utan vi skola erkänna, att det finns filmproducenter även i Sverige, som även i senare tid gjort en och annan betydelsefull film även med risk att därmed icke nå annat än ekonomiska förluster.

Jag tror, att lösningen härvidlag ligger på den linjen, att den svenska staten måste inskrida och samtidigt som den utövar konstnärlig och annan kontroll över filmproduktionen även ger betydande ekonomiska bidrag för framställning av en verkligt högststående svensk film, så att vi fullständigt kunna utrota den så kallade pilsnerfilmen och en rad andra likvärdiga filmavarter, vilka äro till en skandal för Sverige. Det är någonting oerhört, att pilsnerfilmen överhuvud taget kan förekomma, och det borde ha varit utskottet angeläget att påpeka, att samhället borde tillse, att denna art av filmproduktion stoppas, ty den utövar ett förråande och neddragande inflytande, som motverkar många av de kostnader, som stat, kommun och samhälle lägga ned

Om utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)

för att fostra och kulturellt höja den svenska ungdomen. Man måste göra något positivt, och den enda vägen, så vitt jag kan se, är, att den svenska staten på ett helt annat sätt än tidigare intresserar sig för att komma de goda filmproducenterna till undsättning, hjälp och stöd, så att vi kunna få en god svensk film till stånd här i vårt land. Vi skola komma ihåg, att det finns ingen makt, radion möjligen undantagen, som i vår tid utövar ett så oerhört inflytande på hela befolkningen, både yngre och äldre, som filmen. Skolan, kyrkan och mycket annat betyder ingenting i jämförelse med filmen och dess inflytande på folkkaraktären och på folkets hela inställning av folkets andliga liv.

Sedan ha vi frågan om danslivet. Jag tror, att det vore alldeles felaktigt, om man skulle på något sätt försöka att förbjuda eller kringskära ungdomens behov av dans. Det kan man nämligen icke göra, och om motionärerna eller reservanterna syfta till något sådant, kan jag för min del icke följa dem. Men det finns andra möjligheter att inskrida, som man icke bör förbise, ty med danslivet i dess oarter äro förenade vådor av den allra största betydelse för det svenska folket. Jag hade för kort tid sedan som kommunalman ett samtal med en läkare, som verkar på ett område som gör, att han har en alldeles speciell inblick i hithörande förhållanden. Denne läkare sade, att om samhället visste, vad som sker och vilka följderna bli av att inte en tillräcklig kontroll äger rum över dansen, skulle man säkerligen ögonblickligen skrida till åtgärder. Det är härvidlag naturligtvis bara fråga om *vad* man skall göra. Jag tror, att man måste göra något positivt och icke något negativt. Förbud och dylikt tror jag nämligen icke gagnar. Det måste vara på den positiva linjen, som vi skola arbeta. Det är alldeles riktigt, att ungdomen nu för tiden står på ett mycket högre stadium i kulturellt avseende, än vad den stod för trettio, fyrtio, femtio år sedan, men ännu finns det kvar mycket, som man härvidlag måste förbättra.

Vad är det som gjort, att ungdomen nått en så pass betydande kulturutveckling och fått en sådan ansvarskänsla som den nu i många avseenden besitter? Jo, förtjänsten ligger hos de stora folkrörelserna av olika slag, arbetarnas, bonderörelsernas, bildningsorganisationernas, nykterhetsrörelsernas, de religiösa folkrörelsernas och andras förtjänster, som mäktat ge en kulturell inriktning åt ungdomens nöjesbehov, en inriktning som har burit rikliga frukter. Det är på den vägen jag tror, man skall fortsätta. Man skall från det allmännas sida — och detta gäller både stat och kommun — stödja de frivilliga organisationer, som verka för detta syfte, det är enda vägen. Om vi mer än vi nu göra, stödde de ungdomsrörelser, som finnas, stödde den ekonomiskt och gäve dem hjälp till byggnader, samlingslokaler, så att ungdomen kunde sammanträffa och idka sina nöjen under kulturella former, så skulle vi komma ytterligare ett steg framåt. Detsamma gäller de sunnda idrotts- och gymnastikföreningarna, detsamma gäller de religiösa föreningarna, detsamma gäller nykterhetsorganisationerna och A. B. F., det gäller bygdegårdarna och det gäller folkparkerna. Tänk hur ofantligt litet staten ger till stöd åt den enorma och betydelsefulla folkrörelse, som tagit sig uttryck i vad vi kalla för folkets parker! Här skulle staten, genom att ekonomiskt och kulturellt inskrida och därigenom också erhålla en berättigad kontroll över rörelsen, kunna åstadkomma ofantligt mycket för att höja nöjeslivet. Redan har denna rörelse med små medel liksom folketshusrörelsen gjort storartade kulturella och konstnärliga insatser, men det skulle kunna göras ofantligt mycket mer.

En annan väg, som kunde beträdas, är att söka ordna så, att den obligatoriska undersökning av skolungdom, som årligen pågår under ungdomens

Om utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)

uppväxt medan skoltiden varar ända upp i de högsta läroåren, kunde fortsätta ytterligare ett antal år sedan ungdomen har lämnat sin lägre eller högre fortsättningsskola, så att man finge kontroll över denna ungdoms hälsotillstånd särskilt i åldrarna mellan 18 och 25 år, kanske upp till 30-årsåldern. Då skulle mycket av det olyckliga, som här under debatten framhållits kunna hävas; den smygande tuberkulosen bland ungdomen, många sjukdomar, som alstras genom undernäring eller genom bristande tillsyn över näring och sömn hos ungdomen, skulle kunna motverkas eller botas, och man skulle åstadkomma, att skadeverkningarna av ett industrialiserat nöjesliv sådant som den moderna tidens icke kunde göra sig gällande på samma sätt som nu. Det finns säkerligen också andra utvägar. Jag tror, att det är alldeles felaktigt, att vi bara säga detta gamla »non possumus», Bismarcks gamla metod för att kunna hindra alla reformer. Det var hans metod att säga: vi kunna inte göra något.

Vad skola vi då göra? Tänk om riksdagen skulle ha sagt så om alla reformer, som nu under en lång tid genomförts: vi kunna inte göra något; var så god och kom med konkreta och precisa förslag, innan vi taga itu med vår undersökning! Jag tror, att om vi hade gjort det, hade vi i dag stått långt tillbaka i utveckling. Det är inte med non possumuslinjen som vi kunna komma någon vart och man skall här inte lita bara på det enskilda initiativet. Vi lita inte så mycket till det enskilda initiativet på många andra områden. Varför skulle vi då bara lita till det enskilda initiativet på detta ett det viktigaste av alla livets områden? Det är säkerligen felaktigt. Vi skola inte stå maktlösa och överlåta åt kommande tiders kraftfullare män att taga hand om detta problem, såsom man gjort i andra länder, utan vi skola gå i spetsen och själva finna utvägar för att nå målet även på detta område med dess svårlösta problem.

Statsmakternas möjligheter äro begränsade, säger man. Ja, det ha vi hört sägas om andra reformer också, fast det varit på den andra sidan, man hört det tidigare. Jag tror inte, att statsmakternas möjligheter äro så begränsade hos oss, tvärtom: statsmakterna ha i den här saken oanade möjligheter att kunna inskrida och göra något positivt.

Jag anser emellertid, att det inte är en riktig väg, att en så viktig fråga som denna löses under allmän splittring. Den bör lösas genom en tämligen enhällig nationell viljeyttring, eftersom den för nationen är av oerhörd vikt och betydelse. Därför vore det i högsta grad önskvärt, att statsmakterna själva toge hand om saken, i första hand då regeringen, och att Kungl. Maj:t undersökte, om inte här finnes ett arbetsfält, där det verkliga skulle kunna uträttas mycket betydelsefulla ting. I varje fall synes det mig, att det vore önskvärt, att om man vid en annan riksdag anser lämpligt, att denna fråga åter bringas på tal, man då söker ernå en alla partier omfattande framstöt för att på det sättet få en någorlunda enhällig anslutning av den samlade riksdagen. Det tror jag är den väg, man bör gå, och därför kan jag inte yrka bifall till reservanternas förslag utan skulle vilja hemställa till dem att till ett kommande år söka få till stånd så allmän anslutning till detta problems lösning, att det kan väckas en massmotion från riksdagens alla partier. Då tror jag icke, att något utskott skall kunna sätta sig på tvären utan utskottet skall då nödgas komma fram med ett positivt förslag.

Jag har intet yrkande, herr talman.

Herr **Björck, John**: Herr talman! Bara några ord. Herr ordföranden i utskottet ansåg, att vi inte visat någon framkomlig väg för frågans lösning.

Om utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)

Ja, det är den gamla vanliga visan: då ett utskott inte vill göra något, säger det, att motionären inte visat någon framkomlig väg, eller att det inte finns någon framkomlig väg! Jag tycker, att utskottet skulle ha kunnat hitta på något annat och kommit med något annat uttalande än den gamla satsen, att det inte finns någon framkomlig väg. Det är mycket svårt att kunna finna någon, och om vi kunnat visa på någon väg, hade vi inte begärt utredning; då hade motionen säkerligen också gått till ett annat utskott. Vi ha pekat på de två linjer, efter vilka vi ansett, att frågan skulle kunna angripas, och jag tror säkert, att om en utredning bleve igångsatt, skulle den kunna visa på någon väg. Jag ber att få erinra om vad konferensen i Värmland yttrat i sin skrivelse till Kungl. Maj:t. Jag skall inte upprepa vad som skrivits, ty det kan vem som helst taga reda på, det har stått i tidningarna, men denna konferens har begärt vissa förtydliganden i ordningsstadgan och vissa restriktioner i fråga om nöjestillställningar.

Då man nu anser allting så omöjligt, vill jag peka på ett område, där många före mig begärt lagstiftning, nämligen nattklubbarna. Det är dåvarande socialministern Sam Larsson, som vi ha att tacka för att en lag framlades, som tagit död på nattklubbarna. Det gick lätt för sig, och jag tror, att det även skulle gå här att få bort oarterna. Jag tror, att man skulle kunna komma till rätta med åtskilliga av dessa missförhållanden, om det funnes en vilja.

Herr Nils Andersson anser det vara en så tacksam uppgift att väcka sådana här motioner, men det vill jag säga herr Andersson: det är det sannerligen inte! Det är inte första gången jag är ute i sådana ärenden, men jag har fått mera ris än ros för detta. Emellertid är det en samvetssak för mig att inte tiga med detta. Om min röst tystnar i riksdagen, hoppas jag att andra skola fortsätta, ty, som herr Ström säger: dessa missförhållanden bör man inte tiga ihjäl.

Man talar om att upplysa den allmänna opinionen. Jag vill då peka på ett fall där den allmänna opinionen var enig, men kunde ingenting göra; fallet förelåg i Jönköpings län. Där begärde en zigenare att få sätta upp en dansbana i en kommun. Alla partier inom kommunalnämnden voro eniga om att vägra honom tillstånd att uppsätta dansbanan. Han går då till markägaren och hyr platsen, och landsfiskalen förklarar, att han för sin del har ingen möjlighet att avstyra dansbanans inrättande. Är det nu så, att en kringfarande tivoliägare mot kommunalnämndens enhälliga avstyrkande har rätt att uppsätta en dansbana, då är det någon lucka i lagstiftningen som borde täppas till, och där ha vi en väg att gå. Vederbörande fick sedan sätta upp sin dansbana, och landsfiskalen påstod som sagt, att han ingenting kunde göra, då sökanden hade markägarens tillstånd. Jag vet inte, om landsfiskalen hade rätt i detta fall, men här var allmänna opinionen enig och kunde ingenting uträtta. Detta är bara ett av de fall, jag ville trycka på.

Herr André: Herr talman! Herr Fredrik Ströms anförande har berett mig en mycket stor överraskning, och jag kan tillägga en mycket angenäm överraskning. Herr Fredrik Ström har å ena sidan med styrka framhållit, att vi här stå inför ett verkligt stort problem, ett problem, som statsmakterna måste beakta och taga under behandling. Det är detta uttalande, jag vill giva min anslutning. Däremot kan jag när det gäller vissa andra mindre frågor inte ansluta mig till den uppfattning, som herr Fredrik Ström givit uttryck åt. Jag är rädd för att det i det långa loppet inte vore till den svenska filmindustriens båtnad, om staten skulle understödja densamma. Jag tror inte heller det vore klokt, att man visade sig alltför generös med statsanslag till våra kulturella ungdomsrörelser, ty med dessa ökade anslag följer lätt ökad

Om utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)

statskontroll, och med ökad statskontroll följer lätt en ökad byråkratisering, som kan skada själva livsnerven hos dessa ungdomsrörelser. Jag kan inte heller godkänna den uppfattning, som herr Fredrik Ström givit uttryck åt i fråga om Bismarck. Det är dock orättvist att beteckna denne statsman, en av 1800-talets största europeiska reformatorer, som målsman för en utpräglad non possumuspolitik. Men allt detta är små reservationer, som väga lätt i jämförelse med den stora förståelse för problemets allvar och problemets betydelse, som herr Fredrik Ström här givit uttryck åt.

Emellertid kom herr Fredrik Ström i sitt anförande fram till ett slut, som i någon mån överraskade mig. Herr Fredrik Ström ansåg, att statsmakterna måste gripa sig an detta problem därför att det vore så stort och betydelsefullt, men han kunde icke yrka bifall till reservationen. Och varför icke? Jo, därför att motionen icke kom från samtliga partier. Vi känna väl till dessa betänkligheter. Här framföres ett uppslag från högern eller folkpartiet. Det måste naturligtvis slås ned, därför att det kommer från oppositionen. Men sedan är man ett följande år, vid en kommande riksdag, benägen att taga upp de synpunkter, som framförts från oppositionshåll och giva dem majoritetens och regeringens välsignelse. Jag tror inte, att demokratin är betjänt med dessa omvägar och omgångar. Varför kan inte kammaren redan nu samla sig till ett beslut på de linjer, som äro uppdragna i denna reservation? Här har från olika håll talats om nöjeslivets kulturella förfläckning och om nöjeslivets urartning, och man har erkänt, att en moralisk sanering är nödvändig. Herr Nils Andersson framhöll emellertid emot detta tal, som han dock delvis gav sin anslutning, att nöjeslivet inte var så »oändligt» försumpat. Då får jag verkligen fråga herr Nils Andersson: Hur försumpat skall egentligen nöjeslivet behöva bli för att herr Nils Andersson skall finna lämpligt, att staten ingriper? Räcker det inte med den försumpning, som från olika håll kunnat konstateras?

Vi stå som sagt inför ett stort problem, och vad reservanterna begära, är ingenting annat än en utredning. Det är oss alla bekant, att svensk riksdag många gånger i mycket mindre betydelsefulla frågor och i mycket mindre aktuella frågor har beslutat utredningar. Varför skulle svensk riksdag inte kunna göra det även i dag? Den fråga, som här föreligger, är alltför stor för att vi skola låta hejda oss av de små betänkligheter och de små svårigheter, som man här sökt resa i reservationens väg.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I herr Andrés yttrande instämde herrar *Emil Andersson, Karl Bodin och Tamm*, friherre *Lagerfelt* samt herr *Velander*.

Herr **Härdin**: Herr talman! Jag uppkallades när herr John Björck i sitt första anförande beklagade, att från utskottets sida inte visats större förståelse för hans motion, men det är inte så, herr Björck. Motionen har inte blivit avstyrkt av utskottets majoritet därför att vi saknat förståelse för densamma. För min personliga del känner jag mycket varmt för motionen och jag är av precis samma uppfattning som herr Björck och de övriga motionärerna, att kan det göras något för att förhindra de skadliga verkningar, som nöjeslivet kan föra med sig, så måste det göras. Anledningen varför jag ändå ställt mig på avslagslinjen är den, att motionärerna inte ha något annat att föreslå än förbud och kontroll; förbud mot vissa filmförevisningar, förbud mot danstillställningar, förbud mot pornografisk litteratur o. s. v. Jag lever i den bestämda uppfattningen, att vi här i landet inte haft så värst stort nöje av de förbud, som tidigare genomförts, och om vi skola komma till förbättrade förhållanden

Om utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)
 på det område, det här gäller, bör man säkert slå in på en helt annan väg än att bara söka sig fram med förbud. I herr Fredrik Ströms anförande framfördes synpunkter, som jag till fullo delar, och jag vill säga, att om motionen varit lagd på de linjer, som herr Fredrik Ström skisserade, så hade nog utlåtandet fått ett annat utseende. Men utskottet saknar initiativrätt, utskottet saknar rätt att föreslå något annat än som kan hänföras till avslag eller bifall till motionen. Därför har jag inte kunnat omfatta någon annan ståndpunkt än rent avslag.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Johanson, Karl August: Herr talman! Jag skulle till herr Fredrik Ström vilja säga, att utskottet ingalunda bagatelliserat denna fråga. Det är felaktigt att säga så. Men vi ha inom utskottet inte kunnat finna någon framkomlig väg i den riktning motionen avser. Är det inte — det måste jag fråga — litet egendomligt, att samtidigt som vi beskyllas för att ha bagatelliserat frågan, föreligger, såsom jag redan omtalat, från vederbörande andrakammarutskott, som till behandling haft en precis likalydande motion, ett enhälligt avstyrkande utlåtande? Inte heller det utskottet har kunnat finna någon framkomlig väg. Jag konstaterar, att hittills under debatten inte framkommit något förslag, som skulle kunna ge oss vägledning för att framställa ett positivt yrkande och inte heller herr Fredrik Ström har kommit med något sådant.

Vad filmen beträffar, har jag redan varit inne på den saken. Såsom jag meddelade, besökte utskottet förra året filmkammaren. Vi sågo censurerad film och vi sågo — jag poängterar detta, herr Ström — verkligt god svensk film, men också sådan film, att jag inte orkade se på den, utan måste sitta och blunda långa stunder. Jag sade också, om jag minns rätt, till vederbörande: »Det är tur, att det finns saxar, som kunna klippa en del av den film, som kommer utifrån.» Och på en fråga, varför de inte klippt en film, som gick förra året och som fick mycket dålig kritik — genom denna kritik uppstod ett ganska onödigt spring av folk, som ville titta på filmen — svarade en av herrarna på filmbyrån kort och gott: »Mot dumheten kunna vi ingenting göra!» Jag tror inte, då det nu gäller film — herr Fredrik Ström var för resten också övertygad därom — att det genom direkta lagbud går att komma mycket längre på området, än vi kommit.

Jag vill till sist till herr John Björck säga — vilket också herr Härdin underströk — att det ligger utanför utskottets befogenhet att upplägga frågan efter de linjer, som herr Björck uppdrog i sitt anförande.

Sedan har jag fastnat för en sak, som jag delvis berört tidigare. När det i motionen begäres skärpt kontroll över offentliga danstillställningar, tror jag det kanske vore skäl att, om det låter sig göra — jag är inte så övertygad därom — gå in för skärpt kontroll över enskilda danstillställningar. Hur är det med nattklubbarna? En ärad ledamot av denna kammare var för något år sedan uppe i en debatt och deklarerade, att — om jag inte minns fel — han blivit medlem av inte mindre än sju nattklubbar. Han gav en liten skildring av hur det gick till på deras danstillställningar, och jag vill minnas, att han betecknade dem som i de flesta fall tämligen ofarliga. Jag läste för en tid sedan i någon av Stockholmstidningarna, att polisen gjort razzia i en nattklubb i Klara, där det såldes sprit, festades och dansades. Innehavaren av nattklubben förklarade, att han komme att öppna igen. Det var alltså en danstillställning av enskild natur. Jag undrar, herr Björck och övriga motionärer, om det inte vore större skäl att söka komma åt sådana tillställningar än de offentliga danstillställningarna. De avarter, som herrarna påtala, förekomma kanske oftare i slutna sällskap än på offentliga tillställningar.

Om utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)

Till herr Andrén skulle jag vilja säga, att jag är förvånad över att han i sin uppläggning av frågan lät antyda, att utskottet skulle ansett den vara av politisk art och därför avstyrkt motionen. Jag kan försäkra herr Andrén, att detta är ett fullkomligt misstag, och jag vill upprepa, att den omständigheten, att andra kammarens tillfälliga utskott enhälligt avstyrkt en liknande motion, väl utgör ett bevis på att det icke ligger någon politik bakom denna fråga.

Herr **Björck, John**, erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Då det påståtts, att det i motionen endast talats om förbud, ber jag att för kammaren få uppläsa klämman i motionen för att i någon mån jäva detta påstående: »Vi anhålla att denna utredning särskilt må inriktas på att undersöka:

1) Möjligheten av skärpt kontroll över filmförevisningar, så att underhållning och för ungdomen skadlig film i vidsträcktare omfattning än nu sker förbjuddes.

2) Skärpt kontroll över offentliga danstillställningar, varjämte torde övervägas om dispens från gällande bestämmelser bör medgivnas i den utsträckning som nu sker» — således intet förbud — samt

»3) Åtgärder mot spridning av pornografiska och för ungdomen skadliga tryckalster, särskilt vid undervisningsanstalter av skilda slag.

Tillika hemställes att Kungl. Maj:t måtte vidtaga de åtgärder eller för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda.»

Herr **Pettersson, Anton**: Då jag, herr talman, har begärt ordet i denna fråga, beror det därpå, att jag från min verksamhet känner rätt bra till ungdomen i skilda delar av landet, och jag skulle icke vilja, att talmannens klubba i dag skulle falla, utan att också ett gott ord hade sagts om denna ungdom, som i stort sett är präktig. Naturligtvis finnes det undantag, men så har det alltid varit, och så kommer det alltid att bli. Det är dessa undantag, som ha gjort, att folk i alla tider klagat över att ungdomen är dålig. Men jag undrar ändå, om inte den föreningsrörelse med ideella och politiska syften, som under vår generation kommit till stånd bland ungdomen, varit ett steg i rätt riktning för att bli av med de osunda tendenser, som visat sig. Har man inte mångenstädes lyckats därmed? Om herrarna skulle se efter, hur det är ute i bygderna, där man fått i gång en sådan föreningsverksamhet, är jag övertygad om att herrarna skulle finna, att ungdomen nu är mycket bättre än den var, innan denna verksamhet kom i gång.

Alla äro vi väl ense om att framtiden hör ungdomen till, och alla vilja vi ha en sund och frisk ungdom. Men jag är inte säker på, att rätta medlet att nå detta mål är att utfärda förbud: »Du skall icke, du skall icke» o. s. v., utan jag tror, att vi i stället böra göra allt för att stödja den föreningsrörelse, som finnes bland ungdomen och som är väl värd ett handtag även av staten.

Jag erkänner gärna, att många filmer kunna ha en förråande inverkan, men vad beror det på? Jo, det beror på att filmbolagen äro ekonomiska företag. De spela in sådana pjäser, som de tro att folk tycker om, och detta kanske bidrar till att smaken försämras. Filmbolagen resonera som så, att om de ta med den eller den scenen, så kommer filmen att dra större publik. Det är naturligtvis svårt att komma någon vart med detta, så länge man inte har något medel att få fram idel goda filmer. Man behöver bara tänka på dessa s. k. »pilsnerfilmer», som här i Stockholm kanske gått i veckotal på biograferna. När ett bolag sedan skall spela in nästa film, låter det den gå i samma stil. Kunde man förhindra det, så hade man kommit ett bra stycke på väg.

Herr Björck talade i sitt näst föregående anförande om en kommun, där man

Om utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)

hade sagt ifrån, att man inte ville ha några nöjestillställningar, men ändå hade en enskild person upplåtit mark, och landsfiskalen kunde inte förbjuda det. Det förefaller egendomligt, att det skall vara så. Men om det är så, tycker jag det visar, att herr Fredrik Ström har rätt, när han yrkar på att denna fråga bör tagas upp i ett större sammanhang, så att man kan få hela problemet löst.

Jag har intet yrkande, herr talman. Som jag sade i början av mitt anförande, har jag endast velat framhålla, att även om det finnes ett och annat rötägg bland ungdomen, är den i stort sett mycket praktig.

Herr Andersson, Nils: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Andréns fråga, hur försumpat nöjeslivet måste bli, för att jag skall finna tidpunkten vara inne för statsmakternas ingripande. Det är mycket svårt att ange någon bestämd grad av försumpning, men så mycket kan jag säga, att jag anser nöjeslivet icke för närvarande vara så försumpat, att ett statsingripande är nödvändigt. Jag skulle nästan vilja säga, att det kunde bli flera grader värre, innan det bleve nödvändigt för statsmakterna att ingripa. Som jag förut framhöll, kunna statsmakterna visserligen utfärda förbud o. d., men det är en ganska tvivelaktig metod, i övrigt har samhället rätt begränsade möjligheter att ingripa sanerande på ett område, där det huvudsakligen gäller uppfostran till sundare vanor och intressen.

Herr Ström, vars anförande präglades av talarens vanliga benägenhet för en liten smula överdrift i framställningssättet, ansåg inte bara, att utskottet hade bagatelliserat motionärernas framställning — vilket utskottet icke gjort — utan också, att detta vore en fråga av så utomordentligt stor räckvidd, att man rent av kunde kalla den en demokratiens livsfråga. Ja, även om det skulle vara en livsfråga för demokratien — det kan man måhända anse — vill jag invända, att det fördenskull inte behöver vara någon livsfråga för riksdagen. I motsats till vad motionärerna och en hel del talesmän på samma sida föreställa sig, har riksdagen inte möjlighet att annat än med grova medel ingripa på detta område, och dessa medel äro ineffektiva. Det måste vara bättre kontroll, säger herr Ström. Ja, men samhället kan knappast ens med polismaktens hjälp utöva en så minutiös kontroll, att påtalade beklagliga företeelser kunna förhindras. Att ungdomar efter en danstillställning komma tillsammans och överförande av smittsamma könssjukdomar stundom kan ske, det är mycket beklagligt, men jag tvivlar på att samhället någonsin kan skaffa sig ett så utomordentligt kontrollinstrument, att sådant helt kan förhindras. Genom uppfostran och upplysning däremot kan det onda minskas i omfattning och moraliska och hygieniska vådor nedbringas.

Herr Ström menar, att det inte är riktigt att här intaga en non possumus-ståndpunkt. Jo, det är riktigt från riksdagens synpunkt, ty riksdagen kan icke genom en utredning, till vilken vi ej fått någon verklig skiss, vinna det syfte, som motionärerna eftersträva och som naturligtvis i och för sig är värt allas vårt intresse.

Herr Björck anförde som exempel på att de nuvarande förhållandena äro otillfredsställande, att en tivoliägare i Jönköpingstrakten hade kunnat uppföra en dansbana, fastän de kommunala myndigheterna motsatte sig det. Utskottet har på ett ställe i utlåtandet beträffande den offentliga dansen sagt, att »den nuvarande lagstiftningen erbjuder enligt utskottets mening tillräckliga möjligheter för nödig kontroll, och i den mån tillämpningen kan anses för slapp faller ansvaret närmast på ordningsmyndigheterna». Detta är ju fallet i Jönköping. När den nu gällande kungl. kungörelsen av år 1932 angående tillämpning för riket i dess helhet av vissa bestämmelser i ordningsstadgan för rikets städer

Om utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)

utkom, sändes genom länsstyrelserna en promemoria till landsfiskalerna, på vilka det ankom att meddela tillstånd till danstillställningar o. d. I denna promemoria anbefalldes de att upprätthålla sträng ordning. Det heter bl. a.: »För att den befogethet, som i förevarande avseende tillagts landsfiskalerna, skall bliva till avsett gagn kräves, att densamma under ständig inriktning mot ovan angivna syfte utövas under samverkan med överordnade och samordnade myndigheter och under hänsyn, i den mån det är möjligt, till vederbörande kommuners intressen, behov och önskemål. Att landsfiskalerna för detta ändamål böra träda i samverkan med kommunalnämnd eller andra vederbörande kommunala organ, har under förarbetena till författningen förutsatts och starkt betonats.» Om landsfiskalen i Jönköpingstrakten mot de kommunala myndigheternas vilja lämnade tillstånd, så bröt han mot den instruktion, som han hade fått.

Jag fäste mig vid en passus i herr Björcks anförande, där han särskilt framhöll behovet av skärpt kontroll över filmförevisningar. Det är alltså inte fråga om censurering av film, utan om förbud mot förevisning av film. Motionärerna mena alltså, att film, som icke är förbjuden av censuren ändå skulle kunna förbjudas. Detta öppnar ju oanade perspektiv. Denna tanke öppnar dörren för sådana äventyrligheter, att man finner sig ha ännu större anledning att förorda avslag på motionen.

Till sist skulle jag vilja säga — med anledning av herr Ströms uttalande — att det skulle te sig annorlunda, om en stor gemensam aktion från samtliga partiets sida komme till stånd med stöd av en allmän opinion och i samverkan med ungdomens ideella föreningar i syfte att åstadkomma en sanering av ungdomens nöjesliv. Av en sådan aktion kunde något komma ut, men knappast av denna framkastade motion.

Jag yrkar, herr talman, fortfarande bifall till utskottets förslag.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Några talare, som nyss haft ordet, ha särskilt understrukt, att de anse, att motionärerna och reservanterna här vilja komma med förbud, eller som det yttrades: »Du skall icke...» Jag har funnit, att så icke är förhållandet, utan här är fråga om en skärpt kontroll. Vi måste med andra ord se till, att det göres skillnad mellan förbud och möjligheten att försöka skydda vissa av de våra från att falla offer för frestelser. Här är icke fråga om något rent förbud.

Sedan har det talats så vackert om ungdomen, och jag erkänner villigt, att ungdomen blivit utmärkt bra. Men därför skola vi också skydda ungdomen från de frestelser, som kunna finnas, så att ungdomen kan bli *ännu bättre*.

Här sades även av en talare, att riksdagen icke kan göra så mycket vid den utredning, som man begär. Men särskilt beträffande den sista punkten i motionen, som snuddar vid tryckfrihetsförordningen — där avses de pornografiska alster, som vi sett omtalas så mycket i tidningarna — skulle man vid utredningen kunna finna utvägar, där riksdagen kan medverka positivt.

Då jag anser, herr talman, att en utredning ur denna synpunkt skulle kunna vara till gagn, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr André: Herr talman! På interpellanters vanliga sätt ber jag att till herr Andersson i Östersund få uttala ett tack för hans vänliga svar på min fråga. Men samtidigt måste jag konstatera, att jag icke kan vara nöjd med innehållet i detta svar. Vi fingo där veta, att försumpningen kan bli ännu några grader värre. Men hur stora äro egentligen de grader, varmed den ärade talaren mäter? Därom fingo vi icke besked.

Med anledning av herr Anton Petterssons anförande får jag säga, att även jag har den bestämda uppfattningen, att vår nuvarande ungdom är mycket

Om utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)
 bra. Jag har nästan hela mitt liv haft privilegiet att leva bland ungdomen, och jag känner den alltför väl för att kunna säga, att den är dålig; men jag är optimistisk nog att tro, att den kan bli bättre. Det är därför jag vill vara med om att avlägsna de smuts- och smittohärdar, som fortfarande finnas i den nuvarande lagstiftningens hägn.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag begärde ordet, då jag hörde somliga talare tävla i förslag till drakoniska åtgärder. En ville tillgripa förbud, andra tillrådde kontroll, en tredje grupp förordade skydd, och det sista förslaget var att på något sätt avlägsna smutsigheten. Alla förslagen äro väl enahanda och, såvitt jag förstår, lika ineffektiva. Det inträffar mera sällan i världen, att något släktes karaktärsförbättring sker annat än främst genom självansvar och självverksamhet av dem det gäller, och det var väl detta, som Ström ville framhålla. Han kom med stora och räta linjer. De ungdomsorganisationer, som nu i växande mångfald bildas på skilda områden för att skapa en ungdom mera ansvars-kännande och mera livsduglig, skola först och sist göra det. Detta hindrar ej att de i det yttre stödjas även av samhället, ja det kan bli även en livsbetingelse för deras ädla bemödanden.

Ett gammalt ord från oraklet i Delfi tillråder individen: »Känn dig själv!» Det är grundproblemet. Ungdomen måste komma till rätta med sig själv. Det var det, som Ström så kraftigt betonade som den stora linjen. Om man sedan kan hjälpa till — än med förbud, än med kontroll, än med skydd och än med avlägsnande av smutsighet — så må det vara hänt. Men detta är dvärgagärningar i förhållande till det huvudsakliga problemet.

Jag känner mig särskilt uppkallad att säga detta, ty jag fick nyss till mig utdelat statsutskottets betänkande nr 109 med anledning av Kungl. Maj:ts proposition om inrättande av ett statens institut för folkhälsan jämte i ämnet väckta motioner. Det rör också en stor uppgift i ungdomens uppfostran — att intressera den för folkhälsan. Hur skall det ske enligt denna proposition? Jo, det skall tillsättas 2 professorer, 1 laborator och överlärare, 2 laboratorer, 1 förste aktuarie, 1 förste avdelningsingenjör, 1 förste laboratoriebiträde och 1 kanslibiträde! I samband med denna proposition hade jag i en motion yrkat på en sak, som jag på skilda sätt sysslat med under min riksdagstid, nämligen organiserandet av *en bred folkupplysning om individuell hygien* samt dennas betydelse för folkhälsan och rasens stärkande. Vederbörande utskott anser sig nu kunna utgå ifrån, att de i motionen berörda synpunkterna, »*som utskottet delar*», »komma under vederbörligt beaktande, i samband med organiserandet av den hälsovårdspropaganda, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skall bedrivas genom institutets försorg», d. v. s. av alla dessa laboratoriemän och deras retorter. Det är säkerligen ett fåfängt hopp! Varför kan då inte riksdagen lika gärna direkt hos Kungl. Maj:t kunna påyrka detta och därmed ställa sin stora auktoritet som pådrivande kraft bakom en sådan primär samhällsuppgift, som de där herrarna på laboratorierna skola kunna göra? Nej, det är därför att riksdagens kollektivitet inte *vill* göra någonting ordentligt i saken. Den som allvarligt vill något av betydelse går också själv i selen för saken och gläder sig, att möjligen andra förstärka anloppet. Detta lilla vanmäktiga vetenskapliga institutet saknar både andlig och materiell utrustning och befogenhet att *leda ungdomen* — de äldre äro i regel ohjälpliga — *fram emot sunda levnadsvanor*. Vari dessa måste bestå är sedan gammalt upptäckt av livets erfarenheter. Vi äro för partidelade, och därför har även denna sak reducerats till ingenting eller skänkt ansatser som ej kunnat leda till annat.

Jag instämmer i herr Ströms yrkande och röstar för reservationen, ehuru

Om utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)

även den inte är ett klart uttryck för de produktiva riktlinjerna i denna viktiga fråga.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Johan*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja—55;

Nej—60.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle kammarens beslut i detta ärende genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 301, angående eftergift till viss del av ogulden skatt för Kiplingebergs och Närlinge fideikommissegendomar m. m.; samt

nr 302, angående tilläggs pension åt studierektorn vid arméns underofficersskola, läroverksadjunkten C. Eneman.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion om utredning angående yrkesundervisning och fortbildning för skogsbygdernas ungdom. *Om yrkesundervisning för skogsbygdernas ungdom m. m.*

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 38, hade herr *Sten* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda frågan om yrkesundervisning och fortbildning för skogsbygdernas ungdom.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion ej måtte till någon första kammarens åtgärd förledda.

Om yrkesundervisning för skogsbygdens ungdom m. m. (Forts.)

Reservation hade anmälts av herrar *K. A. Johanson* och *Nils Andersson*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr Andersson, Nils: Herr talman! Vid detta utlåtande ha herr *Karl August Johanson* och undertecknad fogat en blank reservation. Vi anse, att utskottet skulle ha kunnat ställa sig mera välvilligt till motionen än det har gjort. Utskottet har ju beaktat det önskemål, som är framställt i motionen, men ändå hamnat på en negativ ståndpunkt under framhållande av, att vad som begäres — det gäller en utredning angående yrkesundervisning och fortbildning för skogsbygdernas ungdom — kommer upp i annat sammanhang, i de utredningar rörande yrkesutbildning i allmänhet, som pågå. Det är emellertid inte fallet, varför utskottet bort tillstyrka motionen, en särskild utredning av detta viktiga spörsmål har också förordats exempelvis av länsstyrelsen i Umeå, som understrukit, att behovet av åtgärder i sådan riktning är så trängande, att en utredning bör bedrivas med all möjlig skyndsamhet — andra länsstyrelser ha inte haft samma förståelse för motionen.

Det har anförts, att icke mindre än nio utredningar tangera detta område och att frågan därför kommer under behandling. Det är icke riktigt. Jag kommer emellertid icke att göra något yrkande, men då det är tydligt, att dessa utredningar icke direkt anknyta till den nu föreliggande frågan, skulle jag vilja begagna tillfället, herr talman, att uttala önskemålet, att denna speciella sak bleve upptagen av de utredningar på närliggande områden, som äro i gång. Jag har endast velat göra detta uttalande och avstår, som sagt, från att göra något yrkande.

Häri instämde herr *Sten*.

Herr Härdin: Herr talman! Jag har naturligtvis ingenting emot något av vad undervisning heter, och kunde man hjälpa skogsbygdernas ungdom på den väg motionären har föreslagit, skulle jag inte ställa mig på avslagslinjen. Men jag har tagit mycken hänsyn till vad skolöverstyrelsen yttrat till utskottet. Skolöverstyrelsen, som ju är den högsta myndigheten beträffande utbildningsfrågor, säger att frågan om skogsbygdens ungdoms yrkesutbildning icke lämpligen bör utbrytas ur sitt sammanhang med yrkesutbildning i allmänhet, utan tillgodoses som en del av denna. Det är klart, att skulle det ordnas en särskild utbildning för skogsbygdens ungdom, helt förlagd till de trakter där denna ungdom är bosatt, skulle man få ett otal utbildningsanstalter i skogsbygderna och endast ett fåtal elever på varje anstalt. Det finns inom landet en mängd undervisningsanstalter där skogsbygdens ungdom kan få den yrkesutbildning den behöver. I övrigt har ju denna ungdom samma möjligheter som ungdomen i andra trakter av landet att tillgodose sitt behov av utbildning, och det blir närmast en kostnadsfråga, huruvida den kan bevista dessa folkhögskolor eller vad det kan vara för något. Och detta är något som ligger utanför motionens ram. Utskottet har ansett att en utredning, som bara skulle avse utbildningen av skogsbygdernas ungdom, inte är motiverad och har därför yrkat avslag på motionen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 124, hade herr *Domö* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en allsidig och skyndsam utredning angående åtgärder för att mera allmänt bereda den kvinnliga ungdomen ökad utbildning i hemvård och därmed närbesläktade samhällseliga uppgifter i enlighet med vad i motionen anförts samt att Kungl. Maj:t för riksdagen måtte framlägga de förslag, vartill utredningen gäve anledning.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion ej måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Bodin* och *Hagström* ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan att första kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära en allsidig och skyndsam utredning angående åtgärder för att mera allmänt bereda den kvinnliga ungdomen ökad utbildning i hemvård och därmed närbesläktade samhällseliga uppgifter samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Herr Domö: Herr talman! I den motion, som behandlas i det föreliggande utlåtandet, begäres utredning angående åtgärder för mera allmänt beredande åt den kvinnliga ungdomen av ökad utbildning i hemvård. Såsom motionär kan jag inte underlåta att understryka några av de synpunkter, som motionärerna anlagt på frågan.

Betydelsen av kvinnans insats i samhällsarbetet, som i alla tider varit stor, har förvisso ökats i vår tid. I allt större utsträckning tages hennes arbetskraft i anspråk. Men icke blott fordringarna på hennes arbetskraft ha stegrats; även fordringarna på hennes insikter och kunskaper ha skärpts av nutidens komplicerade samhällsliv. Icke minst nutidens sociala utveckling har ställt kvinnan inför nya och viktiga uppgifter. Utvecklingen har nämligen i många hänseenden faktiskt varit av omvälvande art. Den har sitt givna samband med tidens tekniska framsteg, men den har också påskyndats av samhället självt genom dess sociala reformpolitik. På det ena området efter det andra ha statsmakterna ingripit reglerande, ordnande eller stödjande. Om samhället i full utsträckning skall kunna tillgodogöra sig de tekniska framstegen och de genomförda reformerna, är det ofrånkomligt, att särskilt kvinnan måste ges större möjligheter att stå bättre rustad än hittills för tidens krav, ty just på henne beror i synnerligen hög grad möjligheterna att utvinna full effekt av allt det nya, som åstadkommes.

Utvecklingen har också visat, att det föreligger ett behov av ökad utbildning, av en speciellt kvinnlig utbildning, i det komplex vi kalla hemvård. Det kanske viktigaste på detta område är hushållsundervisning, men det finns även andra saker, som det gäller att ta itu med. På det bostadstekniska området har det varit en mycket stark utveckling. Där pågår en moderniserings- och rationaliseringsprocess, som kräver ökade insikter hos kvinnorna, vilka skola utnyttja framstegen. Så ock beträffande heminredning och dylikt. Det gäller också att på bästa sätt kunna utnyttja den höjda bostadsstandard, som staten nu med stora anslag håller på att åstadkomma. Även i fråga om hygien och sjukvård böra ökade insikter bibringas kvinnorna. Det gäller på detta område att meddela dem åtminstone de mest elementära kunskaperna i fråga om hjälp vid olycksfall och framförallt att sprida ökad kännedom om förebyggande hygieniska åtgärder i det dagliga arbetet. Här bygga vi dyrbara

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

sjukhus och inrätta institut för folkhälsan, vi söka få fram de bästa födoämnen etc., men när det gäller insikten hos kvinnorna, som skola utnyttja dessa möjligheter, lämnar undervisningen mycket övrigt att önska. Därför ha vi ansett det önskvärt att söka få till stånd en utredning, bland annat för att få en samordning av en del kurser och dylikt, som förekommer på detta område. Det kan inte vara nationalekonomiskt rimligt att kosta på sådana dyrbara anordningar, som jag nyss nämnde, utan att söka på bästa sätt tillgodogöra sig dem.

Utskottet har avstyrkt motionen och därvid särskilt åberopat två skäl. Det ena skälet är, att man icke är färdig för en obligatorisk utbildning i den åldersklass, som motionärerna föreslagit, nämligen 18—20-årsåldern. Det skulle ha alltför vittgående konsekvenser. Det andra skälet är, att en hel del utredningar pågå. Beträffande det förra skälet är jag verkligen förvånad över den kategoriska utformning, som utskottets motivering har fått, ty motionärerna ha ingalunda ifrågasatt någon *obligatorisk* undervisning, utan avsett att låta utredningen visa, hur undervisningen på bästa sätt borde läggas. Man har icke velat binda sig vid något särskilt, utan velat pröva sig fram. Det förefaller mig, som om utskottet i detta fall kommit med ett svepskäl. Vad beträffar skälet, att utredningar redan skulle vara i gång, är detta alldeles riktigt, men dessa utredningar röra vissa speciella saker och omfatta icke hela frågan. Av motionen framgår, att de pågående specialutredningarna varit motionärerna väl bekanta, bland annat utredningarna rörande införande av obligatorisk skolköksundervisning i folk- och fortsättningsskolorna samt rörande en del speciella yrkesundervisningsproblem. I fråga särskilt om den obligatoriska skolköksundervisningen understryka motionärerna också vikten av att denna i utrett skick snarast förelägges riksdagen. Vad den speciella yrkesutbildningen beträffar, tillåter jag mig förmena, att den ligger på ett annat plan och tangerar inte det för alla kvinnor gemensamma behovet av insikter i ett hems skötande. Den omständigheten, säga reservanterna, att vissa utredningar pågå, utgör emellertid ingen anledning att dröja med att nu ta itu med det större utbildnings- och uppfostringsproblem, som motionärerna fört fram. Tvärtom synes det utskottet rationellare, att alla de frågor, som ha sammanhang med hithörande spörsmål, någotsånär samtidigt, översiktligt och enhetligt utredas. Införandet av obligatorisk skolköksundervisning behöver fördenskull ej uppskjutas längre än eljest, men gör hemvårdsundervisningen i övrigt ingalunda överflödig. Reservanterna erinra särskilt om att de praktiska fortbildningskurser för kvinnorna, som hittills i mångahanda former införts, enligt vad erfarenheten betygat av olika skäl ej fått samma betydelse för landsbygden som i städerna, ett förhållande som även talar för att en allsidig utredning fortast måtte igångsättas. Det är just svårigheten att kunna ge landsbygdens kvinnliga ungdom samma utbildning som städernas, som gör det så önskvärt att få en översyn över hela frågekomplexet och undersöka möjligheten att åstadkomma en förbättring för den förra kategorien.

Vid remissen av motionen till olika korporationer har en utredning tillstyrkts, och jag tycker det är ganska förvånansvärt, att utskottet icke kunnat komma fram till ett enhälligt tillstyrkande. Jag skulle verkligen vilja rekommendera de närvarande att i den mån de hinna under debatten studera utskottsbetänkandet och reservationen. Jag tror, att man då måste allvarligt överväga, om man inte bör biträda reservationen.

Det är ganska beklagligt, att man vid ett tillfälle, då kammaren är nästan tom, skall behöva stå och plädера för en sådan sak, ty man när ju inte många, men jag kan i alla fall inte underlåta att allvarligt framhålla betydelsen av den föreliggande frågan. Det förefaller mig nästan, som om utskottsmajori-

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

teten hade visat de obotfärdigas förhinder när det gäller åstadkommandet av en utredning i detta fall. Kvinnan vill gärna göra sin insats på olika områden, och särskilt på hemvårdens gör sig en strävan gällande hos dem att bättre utnyttja de olika möjligheter man har att åstadkomma ett trevligt hem. Varför då inte ge den kvinnliga ungdomen de möjligheter, som stå att få?

Samma motion är väckt i andra kammaren, och den har där remitterats till jag tror tillfälliga utskottet nr 1. I vanliga fall bruka de tillfälliga utskott, som få likalydande motioner, samråda. Jag vet inte, om så har skett i detta fall. Det synes mig emellertid mindre troligt, eftersom jag hört sägas, att andra kammarens tillfälliga utskott, åtminstone dess majoritet, har principiellt godkänt motionen. Hade ett sådant samråd, som jag nyss nämnde, ägt rum, hade man väl i alla fall ordnat så, att utlåtandena någorlunda samtidigt kommit på kamrarnas bord. Skulle första kammaren nu bifalla antingen utskottets utlåtande eller reservationen, komme vi i förhållande till andra kammaren i ett egendomligt läge. I förra fallet kan man inte gärna återkomma och hemställa att kammaren måtte biträda andra kammarens beslut, eftersom frågan redan har varit före. I senare fallet skulle motiveringen för en hemställan om skrivelse bli en annan än den andra kammarens tillfälliga utskott kommer med. Därför, herr talman, har jag vid övervägande av frågan kommit till den uppfattningen, att det vore bäst, om första kammaren beslöt en återremiss till utskottet, som finge ta frågan under förnyat övervägande.

Ett skäl därtill är också, att motionen av andra kammarens första tillfälliga utskott har remitterats till flera sammanslutningar, varför ett utförligare material till stöd för ställningstagandet nu föreligger, än då första kammarens första tillfälliga utskott behandlade motionen. Jag tror jag nyss nämnde, att samtliga kvinnoorganisationer, som haft motionen på remiss från första kammarens utskott, ha tillstyrkt densamma, och jag kan också nämna att svenska landsbygdens kvinnoförbund, som fått motionen till sig remitterad från andra kammarens utskott, har uttalat sig för en utredning.

Jag tillåter mig därför, herr talman, hemställa, att kammaren måtte besluta återremiss av ärendet till utskottet.

I detta anförande instämde herrar *Wallen* och *Lindhagen*.

Herr Bodin, Karl: Herr talman! Vid behandlingen av denna fråga i första tillfälliga utskottet har ej full enighet kunnat uppnås. Utskottets majoritet har avstyrkt motionen. Vi äro emellertid två av utskottet ledamöter, som ha en avvikande mening, varför vi ha reserverat oss.

I princip är nog utskottet enigt beträffande motionens syfte. Utskottet säger ju i sitt utlåtande, »att det är önskvärt att den kvinnliga ungdomen mera allmänt beredes ökad utbildning i hemvård och därmed närsläktade samhällsliga uppgifter». Så långt äro såväl utskottsmajoriteten som reservanterna eniga, och detta är ju huvudsaken i hela frågan. Men oaktat detta eniga uttalande vill utskottet ej ens gå med på att föreslå en utredning. En hel del föreningar och sakkunniga på hithörande områden ha ju uttalat sig i tillstyrkande riktning, och i allmänhet inses nog att behov förefinnes för en allsidigare utbildning i hemvård för den kvinnliga ungdomen på landsbygden.

Utskottets starkaste motiv för dess avslagsyrkande kanske ändå är, att flickorna vid denna ålder ha anställning, som de på grund av den föreslagna utbildningen komme att vara tvungna att lämna. Ja, det är nog riktigt, att detta i vissa fall kan bli förhållandet, men vi reservanter ha ingalunda tänkt oss, att undervisningen skulle bli obligatorisk, vilket nog, åtminstone i början, skulle komma att stöta på svårigheter. Men helt visst skulle en sådan under-

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

visningsform, som motionärerna tänkt sig, komma att bli till stor nytta för den kvinnliga landsbygdsungdomen.

Den här åsyftade undervisningen skulle egentligen komma som en överbyggnad på den egentliga folkskolan. Flickorna skulle således vid en mera mogen ålder kunna ha bättre förutsättningar att inhämta de kunskaper, som en dylik undervisning skulle komma att erbjuda.

I anslutning till motionen vilja vi reserveranter även uttala behovet och önskvärdheten av att den del av lärarekåren, som står den påtänkta undervisningsformen mycket nära, nämligen skolkökslärarinnorna, måtte beredas den fasta och tryggare plats i folkundervisningen, som deras viktiga uppgift och synnerligen erkännansvärda arbete gör dem förtjänta av.

Då man tänker på den stora insats i samhällsarbetet, som kvinnan alltjämt utför, måste man nog inse, att den av motionärerna föreslagna utbildningen i hemvård, speciellt för landsbygds kvinnor, är ganska välbetänkt, och att en utredning från Kungl. Maj:ts sida av denna fråga är påkallad.

Jag skulle egentligen yrka bifall till reservationen, men på grund av herr Domös nyligen framförda yrkande om återremiss skall jag be att få förena mig med honom i detta.

Herr Hagström: Herr talman! Då jag står som reservant till förevarande utskottsutlåtande, ber jag att få säga några ord i anslutning till vad som anförts i reservationen.

Motionärerna ha efter en utförlig och i mitt tycke övertygande motivering hemställt, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en allsidig och skyndsam utredning angående åtgärder för att mera allmänt bereda den kvinnliga ungdomen ökad utbildning i hemvård och därmed närbesläktade samhälleliga uppgifter». Utskottet har infordrat utlåtande över motionen från skolöverstyrelsen, Svenska röda korsets överstyrelse, Svenska landskommunernas förbund, Svenska stadsförbundet och Sveriges husmodersföreningars riksförbund. Samtliga dessa tillstyrka bifall till motionen förutom skolöverstyrelsen, som anser, att utredning borde verkställas blott i vissa avseenden.

Utskottet har emellertid ej velat vara med om någon utredning. Utskottet ställer sig visserligen i början av sitt utlåtande välvilligt till motionen och förklarar sig i likhet med motionärerna anse det vara önskvärt »att den kvinnliga ungdomen mera allmänt beredes ökad utbildning i hemvård och därmed närbesläktade samhälleliga uppgifter». Men utskottet slutar likväl med att avstyrika motionen. Såsom skäl härför anför utskottet bland annat, att åtgärder i motionens syfte redan skulle vara »under förberedande eller kunna förväntas bli upptagna till utredning». Vidare säger sig utskottet hysa betänkligheter rörande lämpligheten av undervisningens förläggande till 18—20-årsåldern, därför att flickorna då i stor utsträckning redan kunna antagas inneha anställningar, som de skulle nödgas lämna.

Dessa argument verka dock ej alltför övertygande. Även om, såsom utskottet säger, vissa åtgärder i hithörande frågor äro under förberedande eller kunna förväntas komma till utredning, så gäller detta endast delproblem och borde ej utgöra tillräckligt skäl för att ej nu ta itu med det större utbildnings- och uppfostringsproblem, som förts fram av motionärerna. Det borde tvärtom, såsom tidigare framhållits, vara till fördel, om *alla* hithörande spörsmål något så när på en gång och i ett sammanhang kunde komma till utredning. Det är ju ej blott de kunskaper, som kunna inhämtas i ett skolkök, som den unga kvinnan behöver för att rätt kunna fylla sin uppgift såsom husmoder eller husföreståndarinna. Jämväl på andra områden än matlagning och näringsämneslära

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

ställer det moderna samhället allt större krav på den unga kvinnans insikter och färdigheter. Jag erinrar blott om heminredning och bostadshygien, hem-sjukvård, barnavård och första hjälpen vid olycksfall m. m. Dessutom kräves, såsom det framhålles i motionen, även viss kunskap i samarittjänst och gasskydd. Beträffande dessa sistnämnda kunskaper hoppas vi ju alla, att de ej skola behöva komma till användning. Men tyvärr måste man nog tänka sig den möjligheten, att vårt land kan bli indraget i ett krig och utsatt för gasanfall, och då skulle våra kvinnor många gånger kunna förskonas ifrån att stå skräckslagna och handfallna, om de blott tidigare erhållit undervisning i gasskydd, en undervisning, som ej torde behöva bli alltför tidskrävande.

Beträffande utskottsmajoritetens farhågor för att hemvårdskursernas förläggande till 18—20-årsåldern skulle bereda svårigheter, tror jag för min del att dessa svårigheter överskattas. Om undervisningen anpassas efter arbetsförhållandena på de olika orterna, till exempel genom anordnande av aftonkurser, där detta befinner lämpligt, skall det sannolikt visa sig, att hindren ej äro av större betydelse. För övrigt tror jag knappast, att flickorna i så stor utsträckning som utskottsmajoriteten tyckes föreställa sig, inneha anställningar vid den åldern. Det är nog en ganska allmän företeelse, att de unga kvinnorna numera stanna längre i hemmen än förr, och det kan ifrågasättas, om ej den ofta påtalade bristen på hembiträden till stor del beror på just denna omständighet.

Emellertid har det varken i motionen eller reservationen varit avsikten att framföra några bindande direktiv, utan det har ansetts böra bli utredningens uppgift att söka finna de lämpligaste formerna för frågans lösning. I övrigt skall jag ej här uppehålla mig vid motiven för den begärda utredningen, då dessa ganska utförligt framställts både i motionen och reservationen. Jag inskränker mig till att på de skäl, som tidigare ha anförts av herr Domö, ansluta mig till förslaget om återremiss av motionen till utskottet.

Herr Johanson, Karl August: Herr talman! Jag har noggrant och med stort intresse studerat herr Domös motion. Den är innehållsrik och saknar icke uppslag för en eventuell utredning. Men även om man delvis skulle kunna instämma med motionärernas hemställan, blir man ganska betänksam inför vissa delar av motiveringen. Såsom de viktigaste ämnena, som skulle förekomma vid en tänkt utredning, nämnas hemvård och heminredning, hygien och sjukvård, samarittjänst och gasskydd samt slutligen samhällsetik. Ett par av dessa ämnen göra mig mycket betänksam, likaså följande del av motiveringen, som återfinnes överst på sid. 12 i motionen: »Huruvida det vore tänkbart eller praktiskt önskvärt att hela den kvinnliga ungdomen finge genomgå dylika mer allsidiga kurser eller om man lämpligen borde begränsa sig till att i största möjliga utsträckning underlätta deltagandet i dem, kan ej avgöras utan mycket sorgfälliga överväganden icke minst av statsfinansiell natur. Redan genom en höjning av nu utgående statsbidrag torde åtskilligt kunna vinnas. Det viktigaste härvidlag är icke formen utan att bästa och mest ändamålsenliga resultat utvinna genom att från ort till annan laga efter läglighet. Skulle man vilja på genomgång av dylika hemvårdskurser anlägga den synpunkten att den vore att betrakta som fullgörandet av en allmän medborgerlig skyldighet för kvinnlig ungdom, må det endast tilläggas, att den pågående livliga diskussionen om kvinnornas medborgarplikter visat att det just nu finnes en starkare resonans än någonsin tidigare bland kvinnorna själva för de krav, som samhället kan vilja ställa på dem.»

Öppnar sig icke här ett perspektiv, som verkar litet skrämmande? Även om det icke står direkt utskrivet, ligger den förmodan snubblande nära till hands,

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

att vi icke skulle vara så värst långt borta från att medverka till genomförande av en kvinnlig värnplikt. Den ålder, som skulle vara lämplig för genomgående av dessa kurser, anges till 18—20 år, och även denna omständighet ger en smula belägg för dessa farhågor.

Bland de yttranden, som utskottet infordrat, föreligger ett från skolöverstyrelsen, och jag skall be att få föredra litet av detta, då det har antytts, att skolöverstyrelsen delvis tillstyrker motionen.

Skolöverstyrelsen säger: »Huvudsyftet med motionen synes vara att få till stånd en utredning beträffande ordnande av en speciell husmodersutbildning (utbildning i hemvård) efter den egentliga skolundervisningen. Överstyrelsen vill i detta sammanhang erinra om det förslag till ny stadga för kommunala yrkesskolor, som överstyrelsen den 9 december 1936 överlämnat till Kungl. Maj:t. Överstyrelsen har i ovannämnda stadga föreslagit upprättande av kommunala husmodersskolor om minst 34 veckor. Beträffande inträdesfordringar för husmodersskolan i fråga har överstyrelsen föreslagit följande: 'att hava fullständigt genomgått fortsättningsskola eller i vederbörlig ordning styrkt sig vara fri från fortsättningsskolplikt eller också fyllt 15 år och visat sig äga kunskaper i den omfattning, som erfordras för att tillgodogöra sig undervisningen i skolan, med företräde för inträdessökande, som under minst ett år varit sysselsatt med husligt arbete'. Motionärernas förslag att förlägga en eventuell husmodersutbildning till 18—20-årsåldern synes önskvärd men svår att realisera.

Den av överstyrelsen föreslagna husmodersskolan skulle omfatta undervisning i hushållsgöromål, sömnad, hushållslära med bland annat bostadsvård samt hälsovård med grunderna för barnavård och sjukvård i hemmet samt gymnastik. Då så befundes önskvärdt och möjligt att anordna, skulle undervisningen även kunna omfatta vävning, praktisk barnavård och samhällslära. De nämnda läroämnena sammanfalla till stor del med läroämnena i de av motionärerna föreslagna kurserna i hemvård. Undervisning i gasskydd, som också föreslagits, torde knappast höra hemma i en hemvårdskurs.

Den av motionärerna framkastade tanken att genomgående av de av dem skisserade hemvårdskurserna för kvinnlig ungdom skulle göras obligatoriskt, finner överstyrelsen knappast möjligt att realisera.»

Skolöverstyrelsen säger till slut: »Såvitt överstyrelsen kan finna, kunna de utbildningssyften, som motionärerna ansett böra realiseras, anses vara av sådan art, att de i stort sett kunna inrymmas i nu förefintliga yrkesutbildningsformer. Vad som är ett påtagligt hinder för önskemålets förverkligande är dock, att understöd av statsmedel icke kunna i sådan grad erhållas för kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning, att de bliva tillräckligt stimulerande för skolornas målsmän, då det gäller anordnande av en mera omfattande undervisning på hithörande område än den, som redan finnes. Vad en eventuell utredning närmast bör avse är alltså enligt överstyrelsens mening frågan om förbättrade understödsgrunder för skolor för husligt arbete.

På grund av det anförda får överstyrelsen så till vida ansluta sig till motionärernas hemställan, att överstyrelsen för sin del tillstyrker utredning angående förbättrade understödsgrunder för skolor för husligt arbete samt angående därmed sammanhängande frågor i övrigt.»

Det är alltså en viss skillnad mellan den ståndpunkt, som skolöverstyrelsen sålunda intagit, och den ståndpunkten, att man oreserverat skulle ansluta sig till motionärernas förslag. Sveriges husmodersföreningars riksförbund instämmer i motionärernas syfte, men har en avvikande mening i fråga om vissa delar av motionen. Riksförbundets yttrande återfinnes på sid. 2 i utskottets betänkande. Det kan vara onödigt att anföra ytterligare citat. Jag vill endast

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

läsa upp en enda sats ut detta uttalande: »Frågan om kvinnornas utbildning i samarittjänst och gasskydd med hänsyn till krig anser förbundet böra upptas och lösas i samband med landets skyddsförberedelser i övrigt.» Husmodersföreningarnas riksförbund går således icke oreserverat med på vad som föreslås i motionen.

Utskottet har givetvis tagit stor hänsyn till skolöverstyrelsens yttrande. Härtill kommer den omständigheten, att utskottet för sin del inte velat medverka till att de pågående utredningarna, som till stor del avse de i motionen berörda önskemålen, skola förryckas. När herr Domö säger, att han är förvånad över utskottets ställningstagande i detta avseende, vill jag påpeka, att utskottet dock befinner sig i gott sällskap. Utskottets mening delas av skolöverstyrelsen och av Sveriges husmodersföreningars riksförbund. Utskottet har icke infordrat yttrande från någon annan sammanslutning av kvinnor, men jag har fått del av ett uttalande av de socialdemokratiska kvinnornas förbund, som inkommit till andra kammarens tillfälliga utskott och i vilket motionen avstyrkes. Det ligger således icke till på det sättet, att samtliga kvinnoföreningar givit motionen sin anslutning.

Herr Domö har nu hemställt om återremiss av ärendet till utskottet med den motiveringen, att sedan första kammarens första tillfälliga utskott fattat sin ståndpunkt, ha avgivits ytterligare ett antal utlåtanden om motionen. Jag kan inte finna, att dessa omständigheter äro av någon betydelse för utskottsmajoritetens ståndpunktstagande i frågan, varför jag, herr talman, hemställer om avslag å herr Domös yrkande om återremiss och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Johanson, Karl Emil**: Herr talman! Utöver vad som tidigare anförts i denna fråga, vill jag blott i korthet erinra om vad som tilldrog sig vid behandlingen av frågan om införandet av det sjunde skolåret för ett par år sedan.

Såsom alla erinra sig, restes från lantmannahåll ett rätt kraftigt motstånd mot genomförandet av det sjunde skolåret. Ingen hade väl då och ingen har heller nu den uppfattningen, att det icke skulle vara behöfligt att meddela ungdomen bättre kunskaper. Det är uppenbart, att jordbrukarna såväl som andra inse nyttan och behovet av att ungdomen rustas på bästa sätt för att kunna göra sin insats i livet till gagn för vårt land. Orsaken till motståndet mot det sjunde skolårets införande var, att man på lantmannahåll var något tveksam om lämpligheten att utsträcka barndomsskolan under allt för lång tid, emedan den uppväxande ungdomen därigenom droges bort från det praktiska arbetet och kanske sedan inte fick det intresse för hemmet, som det är så nödvändigt att skapa redan i barnåren. Hur värdefulla folkskolans kurser än äro, kunna de inte stimulera intresset för förvärvsarbete. Detta intresse anse vi på landsbygden vara av allra största vikt, då det gäller att binda ungdomen vid jorden och få den att stanna kvar i förhållanden, som kanske många gånger äro sämre än förhållandena på andra områden. Ur den synpunkten är det av vikt, att barnen få arbetslust och arbetsglädje. Från oppositionens sida framhölls, att det vore avsevärt bättre för landsbygdens del att anordna sådana utbildningskurser, som ungdomen kunde tillgodogöra sig vid mogna år. Då skulle ungdomen dels redan förut ha fått en inblick i det praktiska yrkesarbetet, och dels skulle den bättre än i barnåren kunna tillgodogöra sig den undervisning, som meddelades.

Jag anser, att den motion, som nu föreligger, innehåller förslag, som skulle leda till en utveckling i den riktning oppositionen mot det sjunde skolårets införande på sin tid förordade. Man påpekade då lantmannaskolornas, lanthus-

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)
hållsskolornas, folkhögskolornas och övriga dylika läroanstalters betydelse för den uppväxande ungdomen.

Jag hoppas, att de, som vid det tillfället så ivrigt arbetade för dessa ungdomsskolor, också i dag följa reservanternas. Jag kan nämligen inte se annat än att motionen innebär en utveckling i den riktning, som oppositionen då kraftigt talade för. Visserligen kan det måhända sägas, att den nu föreliggande frågan endast berör en del av hela problemet, men det kan dock icke förnekas, att det är en mycket viktig del. Jag behöver inte här påpeka hemmets betydelse för individen och samhället eller huru trevningen i hemmet sammanhänger med husmoderns insikter och ordningssinne. Det är känt, hur många hem, som på grund av okunnighet, slarv och vårdslöshet från husmoderns sida bli motsatsen till vad de borde vara. Det är uppenbart, att den föreslagna hemvårdsutbildningen ej kan avhjälpa alla brister härutinnan, men säkert är, att mycket kan vinnas genom ökade kunskaper på detta område, varför jag anser, att de medel och den tid, som offras för detta ändamål, skulle vara väl använda.

Jag ansluter mig sålunda, herr talman, till herr Domös yrkande om återremiss.

Herr Carlström: I våra dagar tränger sig alltmer fram i förgrunden bland vår tids mest allvarliga och bekymmerfulla problem frågan om vad som kan och lämpligen bör göras från samhällets sida för motverkande av landsbygdsungdomens flykt till städerna. Med längre eller kortare mellanrum och i de mest skiftande sammanhang debatteras detta spörsmål i pressen, på möten och sammanträden. Och under den nu pågående riksdagen har frågan vid upprepade tillfällen blivit berörd. Jag tillåter mig erinra om jordbruksministrernas inlägg i debatterna om arbetstidsregleringen för jordbruksarbetare och upphöjandet av första maj till helgdag, i vilket han yttrade, att den förkortade arbetstiden och första maj-ledigheten skulle i sin mån komma att öka ungdomens trivsel på landet och således motverka dess migration till städerna. Men även i andra mera direkta och större sammanhang har problemet förts på tal, exempelvis i den sakligt starka diskussionen i samband med behandlingen av folkpartiets stora motion om allmän översyn av vårt folkundervisningsväsen. Och allra senast har herr von Heland i sitt anförande i denna kammare i samband med behandlingen av hans motion om åtgärder för underlättande av utländsk kvinnlig arbetskrafts anställande i lantushåll målat det påtalade tillståndet i mycket bjärta färger.

Allt starkare och i vidare kretsar har denna företeelse — inte minst den kvinnliga ungdomens avflyttning till städerna — framkallat berättigad oro både för nuet och framtiden. Frågan är ej längre enbart ett bekymmer för den enskilde jordbrukaren, som är i behov av kvinnlig arbetskraft, eller för jordbrukarnäringen som sådan. Företeelsen har blivit ett samhällsproblem av stora dimensioner, vilket säkerligen kommer att kräva de mest energiska åtgärder från det allmännas sida för att kunna lösas i gynnsam riktning.

Jag skall inte här försöka ingå på en redogörelse för orsakerna till denna utveckling, ehuru en dylik analys skulle ha sitt givna intresse och värde. Säkerligen komme en sådan undersökning att påvisa ett flertal faktorer, som både var för sig och samfällt egga och locka landsbygdens unga söner och döttrar till städerna och de stadslänkande samhällena. Det vore ett misstag att tro, att bevakelsegrunderna för ungdomens migration till städerna äro enbart eller till väsentlig del av ekonomisk natur. Snarare torde det vara stadens starkare pulserande liv, det ofta lättare arbetet, som erbjudes i staden, dess nöjen och förströelser av mångahanda slag, som locka mest. Man vill, som det heter, komma ifrån enformigheten och tråkigheten på landet och den mera strävsamma och

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

spartanska livsföringen där. Man ser gärna det bästa hos staden mot bakgrunden av det sämsta på landet. Sådan är, tecknad i korta drag, inställningen hos en del av vår landsbygds ungdom av i dag. Den följer i sin strävan efter utkomst, förströelser och nöjen det minsta motståndets lag.

Obestridligt är därför, att ju större och vidare klyftan är mellan stadens och landets betingelser till stadens förmån, ju starkare måste också strömningen till städerna bli. När det sålunda gäller åtgärder från samhällets sida för motverkande av ungdomens flykt från landet, måste dessa ingripanden i främsta rummet inriktas på att få till stånd en utjämning av denna skillnad mellan stad och landsbygd. Men detta kan ej ske på annat sätt än att i möjligaste mån söka förbättra landsbygdsbefolkningens levnadsförhållanden och öka trivseln på landet.

För vinnande av detta mål finnes säkerligen intet universalmedel, utan härför krävas förvisso ingripanden av mångahanda slag. Men en åtgärd, som i sin mån borde vara ägnad att verka i sagda riktning, finnes angiven i den motion, varöver kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande här föreligger. En ökad kunskap i vad motionärerna sammanfatta under benämningen hemvård och därmed närbesläktade samhälleliga uppgifter skulle förvisso komma att skänka landsbygdens mödrar större förmåga att med givna medel bidra till skapandet av bättre ekonomi, bättre hälsotillstånd, ökad trevnad och därigenom större trivsel i hemmet.

Som förhållandena hittills gestaltat sig i vårt land, har det stora flertalet av landsbygdens kvinnor icke fått den utbildning i hithörande ting, som är den främsta och elementära förutsättningen för ett hems rationella skötsel och vård. Visserligen saknas icke utbildningsmöjligheter. Vi ha ju för landsbygdens vidkommande folkhögskolor och lanthushållsskolor, ambuleringe skolköks- och slöjddkurser samt den till fortsättningsskolan i vissa skoldistrikt knutna skolköks- och slöjdundervisningen m. m., men endast en mindre del av vår kvinnliga ungdom får tillfälle att genomgå dessa kurser — åtminstone de längre och mera fullständiga kurserna vid folkhögskolan och lanthushållsskolan. Alltfört har huvudparten av de unga kvinnor, som bilda eget hem, icke kommit i åtnjutande av någon som helst undervisning eller, om så skett, en mycket ofullständig sådan, om vad som rör hemmets ekonomi, skötsel och vård.

För närvarande utgör det antal flickor i vårt land, som årligen genomgå folkhögskolor och lanthushållsskolor respektive cirka 3,500 och 1,200 eller tillhoppa 4,700. Ställes denna siffra mot siffran 30,000, som utgör det ungefärliga antalet per år ingångna giftermål på den svenska landsbygden, få vi ett ungefärligt begrepp om hur stor del av vår landsbygds kvinnliga hembildande ungdom som får komma i åtnjutande av en verkligt effektiv skolutbildning i sådant, som gör den unga kvinnan skickad att med framgång förestå och sköta ett hem med allt vad därmed sammanhänger. Endast ungefär en sjättedel — var sjätte kvinna sålunda — erhåller den nödiga utbildningen för ett hems rätta skötsel. Detta är ett missförhållande, som snarast borde undanröjas. Däróm lärers väl ej heller i denna församling råda någon meningsskiljaktighet. En bättre ordnad hemvårdsutbildning för flickor och en utvidgning av densamma, så att den kommer att omfatta all kvinnlig ungdom i vårt land, är ett gemensamt samhällsintresse.

Vad däremot meningarna kunna bli delade om är, vilka skolformer, som kunna anses vara de bästa — utbildningens varaktighet och omfattning sålunda — den ålder, vid vilken utbildningen lämpligen bör ske, samt om undervisningen skall göras obligatorisk eller frivillig. Men det är just dessa frågor, ävensom lärarfrågan samt de ekonomiska konsekvenserna av ifrågavarande reform, som motionärerna anse böra bli föremål för en allsidig utredning.

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

Av föreliggande utskottsutlåtande framgår, att yttranden inhämtats från överstyrelsen för svenska röda korset, svenska stadsförbundet, styrelsen för svenska landskommunernas förbund och Sveriges husmoderföreningars förbund. Samtliga dessa organisationer hava instämt med motionärernas hemställan. Dessutom har skolöverstyrelsen i ett den 28 februari avgivet utlåtande över motionen så till vida anslutit sig till motionärernas hemställan, att överstyrelsen tillstyrker utredning angående förbättrade understödsgrunder för skolor för husligt arbete samt angående därmed sammanhängande frågor i övrigt. Utskottet har i huvudsak inskränkt behandlingen av motionen till inhämtande av nämnda utlåtanden. Utskottets eget yttrande, som utmynnar i yrkande om avslag å motionen, är av det magraste slaget. Jag tillåter mig citera: »Ehuru utskottet livligt behjärtar önskemålet att hemvårdsutbildningen för flickorna måtte bättre ordnas och utvidgas till att omfatta all kvinnlig ungdom, kan utskottet för sin del ej finna det vare sig behöfligt eller lämpligt att mera allmänt förlägga husmodersutbildningen såsom motionärerna tänkt sig till 18—20-årsåldern. Vid denna ålder ha de flesta flickor antingen anställningar, som de i så fall skulle kunna gå miste om, eller ock behövas de för hemmens skötsel. För det stora flertalet skulle ock helt visst en till läroverk, folkskolor och fortsättningsskolor förlagd undervisning av här ifrågasvarande slag vara tillfyllest. Endast så långt bör alltså, enligt utskottets mening, denna undervisning göras obligatorisk.»

Utskottet motiverar alltså sitt avslagsyrkande med att motionärerna föreslagit åldern mellan 18 och 20 år såsom lämplig för den ifrågasatta undervisningen och vidare att motionärerna antytt, att det möjligen kunde ifrågasättas att göra undervisningen på detta område obligatorisk. Jag anser för min del, att det inte finns någon anledning att hesitera på grund av dessa synpunkter.

Beträffande åldern mellan 18 och 20 år är den enligt all erfarenhet den allra lämpligaste för en sådan undervisning, ty då ha flickorna kommit till den mognad, att de kunna tillgodogöra sig undervisningen på ett helt annat sätt, än om den förlades i direkt anslutning till folkskolan, jag syftar då närmast på fortsättningsskolan.

När det gäller frågan, om det kan vara lämpligt att göra undervisningen obligatorisk, är jag icke beredd att oreserverat ansluta mig till den tankegången, men man kan dock tänka sig vissa fall, där det vore önskvärt att undervisningen bleve obligatorisk. Jag tänker därvid främst på de flickor, som skola förestå sådana hem, som bildas med hjälp av statsmedel i mycket stor utsträckning, exempelvis av egnahemsläntagare. Det vore väl ock rationellt att fordra, att hustrur till arbetare, som bildat s. k. arbetarsmåbruk, skulle erhålla en ordentlig utbildning, innan de sättas att sköta sin för övrigt mycket svåra uppgift i ett sådant hem.

Alla dylika frågor om de former, i vilka utbildningen skall bedrivas, om längden på kurserna, elevernas ålder, om undervisningen skall vara obligatorisk eller frivillig och vidare också om anskaffande av lärarinnor, om kostnader o. dyl. förutsättas emellertid skola bli föremål för utredning. De, som ha en uppriktig vilja att nå positiva resultat på detta område, kunna inte gärna sätta sig emot, att frågan om vad som skall göras bör få bli föremål för en grundlig utredning.

Jag ansluter mig, herr talman, till herr Domös yrkande, att frågan måtte återremitteras till utskottet för vidare behandling.

Herr Andersson, Nils: Herr talman! Alla ha vi den uppfattningen, att det är betydelsefullt, att den kvinnliga ungdomen erhåller en förbättrad utbildning i hemvård. Det finns inga delade meningar om den saken. Men motionä-

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

terna ha haft ett alldeles särskilt syfte med sin framställning, vilket framgår av den mycket utförliga motivering, som de presterat. Man skall inte av reservanternas mycket försiktiga skrivsätt förledas att missförstå motionärernas avsikter. Reservanterna tala om att man bör bereda den kvinnliga ungdomen ökad utbildning i hemvård och att det härvid gäller att icke gå tvångsvis fram, och de använda andra sådana mjuka och behändiga formuleringar. I motionen har man däremot argumenterat särdeles kraftigt för att här skulle införas någonting, som nästan kan kallas för en kvinnlig värnplikt. Alla kvinnor i åldern mellan 18 och 20 år skulle sålunda obligatoriskt genomgå hemvårdskurser. Men undervisningen skulle inte endast gälla hemvård, den skulle även omfatta utbildning i gasskydd och anläggande av förband o. dyl. Hela tankegången verkar alltså kolossalt krigisk, om jag så får uttrycka mig. Det låter, som om man tänkte sig, att samhället snart skulle ställas på krigsfot, och att utbildningen av den kvinnliga ungdomen i åldern mellan 18 och 20 år skulle tjäna de syften, som under sådana förhållanden äro aktuella. Det är nästan en helt annan sak än den, som reservanterna tala om.

Utskottet måste naturligtvis bedöma frågan med utgångspunkt från vad motionärerna sagt och menat. Då motionärerna menat någonting helt annat än exempelvis att större möjlighet skulle beredas flickorna under skolåldern att åtnjuta undervisning i hemvård, har utskottet ställt sig på avslagslinjen. Samtidigt har utskottet fullt beaktat behovet av en ökad hemvårdsutbildning, förlagd till därför lämplig ålder och av icke obligatorisk karaktär, när det gäller dem, som kommit över skolåldern. Jag tror det är riktigt att fasthålla vid detta. Såsom utskottet också påpekat, pågå utredningar eller kunna utredningar förväntas i den frågan, varför det nu icke är nödvändigt för riksdagen att begära utredning. Det är motiveringen för utskottets avslagsyrkande.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andrén: Herr talman! Med anledning av den siste ärade talarens anförande och med anledning av ett yrkande, som framställts, ber jag att få säga några ord.

Det torde icke vara nödvändigt att betona vikten av den fråga, som här föreligger. Den gäller ju vår största yrkesgrupp, husmödrarnas och hemvårdarinnornas, och vi äro väl alla ense om vikten av de uppgifter, som husmodern har att fylla i sitt hem. Det sätt, varpå dessa uppgifter fyllas, är av utomordentligt stor betydelse — det äro vi helt visst alla ense om — icke endast för familjens sammanhållning, utan även för hemmets och hela nationens ekonomi. Det torde därför icke vara nödvändigt att gå in på dessa frågor.

När emellertid den siste ärade talaren försökte framställa motionen i den dagern, att den skulle avse att införa något slags obligatorisk kvinnlig värnplikt, vill jag gentemot honom framhålla, att motionen håller den frågan öppen. I frågan om en obligatorisk eller en frivillig utbildning träffas icke något bestämt avgörande i föreliggande motion. När vidare en föregående talare har framhållit, att frågan om utbildning i gasskydd skulle intaga en så betydelsefull plats i motionen, tror jag, att han har lagt alltför stor vikt vid ett ord, som fällt i förbigående.

För övrigt vill jag endast i all korthet konstatera, att de utredningar på detta område, som för närvarande pågå och som vi i en annan debatt haft anledning att dröja vid, icke såvitt jag vet beröra den fråga, som den föreliggande motionen tagit upp.

Om alla således äro ense om att den fråga, som aktualiserats genom motionen, är av största betydelse, kan man icke annat än förvåna sig över den behandling, som frågan fått i det föreliggande utskottsutlåtandet. Motionen

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

har remitterats till en rad olika organisationer, och samtliga de organisationer, som hörts av första kammarens första tillfälliga utskott, ha i huvudsak givit motionen sin anslutning. Att skolöverstyrelsen har lagt några droppar byråkratisk syra i den anrättning, som motionen framställt, är inte så överraskande. Det bruka ju de centrala verken ofta göra. Men jag vill tillägga, att andra kammarens första tillfälliga utskott i större utsträckning än första kammarens utskott begagnat sig av rätten att remittera motionen till olika organisationer för yttrande. Andra kammarens utskott har remitterat motionen till icke mindre än åtta olika organisationer, och av dessa ha alla utom en varmt tillstyrkt motionen. Så är t. ex. fallet med folkpartiets kvinnoförbund och med svenska landsbygdens kvinnoförbund, folkpartiets och bondeförbundets kvinnoorganisationer. Här föreligger alltså en ganska enstämmig opinion bland kvinnorna. De ha behandlat denna stora fråga på ett storsint och frisinnat sätt; de ha tagit fasta på motionens goda uppslag utan att fästa något avseende vid att den kommit från ett annat parti. Det överraskar mig, att bondeförbundets och folkpartiets representanter i utskottet icke kunnat behandla frågan på samma frisinnade sätt och således givit sin anslutning till det yrkande, som framställdes i motionen.

Icke minst med hänsyn till de möjligheter att få ett vidare perspektiv på frågan och en bättre utredning av densamma, som remissvaren till andra kammarens tillfälliga utskott ge, ber jag, herr talman, att få ansluta mig till det yrkande, som framställdes av herr Domö, om återremiss av ärendet till första kammarens första tillfälliga utskott.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr andre vice talmannen.

Herr Johanson, Karl August: Herr talman! Jag vill endast gentemot herr Andrén erinra om att skolöverstyrelsen, såsom jag redan påpekat, väl är den myndighet, som besitter den största sakkunskapen på detta område. Det är dess mening, som utskottet har rättat sig efter. De ideella föreningar, som yttrat sig om motionen, ha, efter vad jag förstår, inte reda på, i vilken stor omfattning utredningar pågå om ifrågavarande spörsmål. Det vet skolöverstyrelsen, och den har motiverat sitt ståndpunktstagande med hänvisning härtill.

Herr Hansén: Herr talman! Jag tänkte inte yttra mig i den föreliggande frågan, men herr Andréns anförande uppkallade mig.

Herr Andrén uttalade sin förvåning över att folkpartiets och bondeförbundets representanter i utskottet icke varit lika frisinnade som partiernas kvinnoorganisationer. Jag vet inte, vilka skäl som dikterat utskottsledamöternas ställningstagande. Jag vill emellertid säga, att dagens debatt liksom vissa tidigare debatter klaggjort det beklagliga i att uppslag, som framläggas inför kammaren, bedömas från de olika partiernas sida med hänsyn till varifrån förslagen komma. Herr Andrén har själv tidigare påtalat det förhållandet i dag, i främsta rummet, förmodar jag, gentemot socialdemokraterna. Jag vill därför erinra herr Andrén om att för några veckor sedan behandlades folkpartiets stora motion om en översyn av vårt folkundervisningsväsen, syftande till en fördjupad utbildning av ungdomen. Om herrarna då hade varit lika fördomsfria, som ni begära, att vi skola vara nu, och biträtt folkpartiets förslag i det fallet, hade riksdagen begärt en utredning, som omfattat även de frågor, som det nu gäller, d. v. s. ungdomens fostran efter den tidpunkt, då den lämnat folkskolan.

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

Nu vill jag säga, att jag inte har för avsikt att betala med samma mynt, utan jag kommer att rösta med herrarna. Men jag vill ha sagt, att vi först som sist böra sluta upp med att bedöma ärendena med hänsyn till vilken partietikett de bära och endast fästa avseende vid deras sakliga innebörd och det värde förslagen kunna ha för samhället.

Jag kommer, som sagt, att på dessa grunder rösta för det yrkande, som framställts från motionärernas sida.

Herr Andrén: Jag är mycket tacksam för det stöd herr Hansén utlovade i fråga om den motion, som föreligger.

När herr Hansén erinrade om den behandling, som frågan om yrkesundervisningen tidigare har fått i denna kammare, vill jag för min del förklara, att jag är en varm anhängare av yrkesundervisningen och dess förbättring här i landet. När jag icke desto mindre röstade mot folkpartiets stora skolmotion om yrkesundervisning m. m., var det därför, att jag fruktade för en upprepning av det försinkande av hela skolfrågan, som ägde rum under den stora skolkommissionens arbete och vid behandlingen av dess förslag. Jag vill erinra om, att denna kommission tillsattes 1918; dess resultat voro framlagda 1923 och först 1927 kunde riksdagen fatta något beslut i frågan. Under hela denna tioårsperiod låg skolfrågan praktiskt taget nere. Det var med hänsyn till sådana konsekvenser, som jag för min del, trots många sympatier, icke kunde vara med om det krav på en omfattande utredning, som förelåg i folkpartiets motion om yrkesundervisningen.

I herr Andréns yttrande instämde herr *Bergman*.

Herr Härdin: Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att uttala en protest mot att man här söker göra gällande, att det inom utskottet skulle ha lagts några politiska synpunkter på denna fråga. Det har inte varit fallet. Det har inte alls varit tal om, varifrån motionen kommit, när vi diskuterat den, utan vi ha försökt att så sakligt och förutsättningslöst som möjligt pröva dess innehåll.

För övrigt är det väl så, att utbildningens problem inte är någon speciell högerfråga, frisinnad fråga eller bondeförbundsfråga och inte heller någon speciell arbetarfråga, utan det är här fråga om ett för alla gemensamt problem. Så har det uppfattats i utskottet, och från de utgångspunkterna ha vi utgått, när vi behandlat motionen. Att utskottsmajoriteten sedan har kommit fram till att förorda avslag på den, har helt andra grunder, det vågar jag försäkra, än några som helst politiska skäl.

Motionärerna ha själva påpekat en rad av skolformer, där undervisning av här ifrågavarande art redan förekommer: de så kallade vandrande skolköken för äldre, folkhögskolorna och lanthushållsskolorna, de yrkesbestämda högre folkskolorna, lärlingskurser i husligt arbete i de kommunala skolorna för yrkesundervisning, de kommunalt eller statligt understödda enskilda hushålls- och husmodersskolorna, de statsunderstödda så kallade yrkesskolorna för husligt arbete för flickor över 17 år och så vidare. Motionärerna förutsätta, att till alla dessa skolformer skall läggas den skolform de här föreslagit.

Herr Donö satte upp ett förväntat ansikte, därför att utskottet har fattat meningen i motionen så, att den nya skolformen skulle bli av obligatorisk karaktär. Jag vill emellertid framhålla, att i detta fall befinner sig utskottet i mycket gott sällskap. Skolöverstyrelsen har nämligen skrivit sitt utlåtande från precis samma utgångspunkter. Man har utgått från, att motionärerna önska få en skola, där eleverna skola börja vid 18 och fortsätta till 20 års

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

ålder och där man skall undervisa i en hel del ämnen, för all del mycket värdefulla och bra skolämnen. Men jag vågar ifrågasätta, om det kan vara rimligt, att vi inrätta en skolform, varigenom alla flickor mellan 18 och 20 år skola slitas från sina anställningar eller från sin övriga utbildning för att i stället genomgå denna hemvårdsutbildning.

Herr Carlström talade mycket varmt för förbättrade villkor för landsbygden och dess ungdom. Städernas ungdom eller städernas invånare i övrigt äro härvidlag inga motståndare. Allt som kan göras för att utveckla ungdomens undervisning på landsbygden, för att på den vägen förbättra jordbrukets möjligheter att erhålla arbetare och anställda, skulle jag för min del vara mycket villig att gå med på, men jag anser, att man inte vinner dessa mål med vad som i motionen föreslagits. Motionen är alltför vittomfattande och ger alltför litet i förhållande till vad denna skolform skulle komma att kosta. Jag tror, att om man skulle komma överens om att, såsom skolöverstyrelsen också har framhållit i sitt utlåtande, gå in för att hos statsmakterna begära väsentligt större anslag till de skolformer, som redan finnas, skulle man därmed nå de mål, som motionärerna avsett.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Västberg*.

Herr Sjö Dahl: Herr talman! Jag tror, att samma intresse, som herr Andrén vittnade om för sin och sitt partis del i fråga om yrkesutbildningen överhuvud taget, nog finnes hos alla partier och deras representanter i vad det gäller anordnandet av en bättre och för de unga kvinnorna mera lämpad utbildning, vare sig i städerna eller på landsbygden. Jag undrar, om inte bästa resultatet av denna debatt är, att detta verkligt varma intresse här från olika håll har proklamerats. Det blir en utgångspunkt för delreformer i skilda avseenden, vilka delvis redan äro förberedda och som säkerligen, då man kan vänta denna stämning i kammaren och riksdagen, komma att kunna framläggas och genomföras med relativ snabbhet.

Men liksom herr Andrén för några veckor sedan, såsom han nyss uttalade, för sin del inte kunde biträda det yrkande, som framställdes från folkpartiets sida, om en allmän utredning rörande yrkesundervisningen, emedan en sådan skulle kunna leda till ett försinkande av de delreformer, som på det fältet äro under övervägande, på samma sätt är jag rädd för att alldeles likartat förhållande skulle kunna inträda här. Igångsättes denna stora omnibusutredning, är det mycket möjligt, att den, då den skall utarbeta förslag om en mångfald av olika reformer i ett sammanhang, kommer att förhindra eller försvåra framläggandet i vederbörlig tid av de olika smärre reformförslag, som äro under övervägande och av vilka även många äro av utomordentligt stor betydelse. Jag vill erinra om frågan om obligatorisk skolköksundervisning i folkskolorna, jag vill erinra om projektet att införa obligatorisk skolköksundervisning också i de högre skolorna, och jag vill erinra om de framställningar som gjorts om ökade anslag till elevstipendier vid motsvarande skolor och ökade anslag till dessa skolformer. Jag vill tillika erinra om hemkon-sulentutredningen, om hembiträdesutredningen med flera, varav vi redan ha sett resultat och varav ytterligare resultat i en nära framtid äro att förvänta. Just för att undvika ett sådant försinkande och för att få fram faktiska och goda avgöranden på en hel del punkter, där man rätt snart kan nå resultat, tror jag det är lyckligt och riktigt ur sakens egen synpunkt och i överensstämmelse med motionärernas eget intresse, om man här avslår deras förslag.

Jag vill inte underlåta att också säga, att motiveringen för motionärernas

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

förslag i vissa avseenden är sådan, att jag inte tror det är lyckligt, att man låter den tjäna som underlag för en framställning till Kungl. Maj:t. Redan den omständigheten, att det råder tveksamhet om den obligatoriska karaktären av dessa kurser för flickor i 18—20-årsåldern, som man närmast tänker sig, gör ett bifall till motionärernas framställning knappast motiverat. Därtill kommer dessa kursers omfattning, som jag för min del tror är pedagogiskt olämplig. Jag tror, att dessa kurser med alla möjliga ämnen måste spänna över en mycket lång tid, om de överhuvud taget skola få någon effekt. Det är bättre att bedriva denna verksamhet med särskilda kurser på speciella områden; kurserna kunna därigenom både göras kortare och upptaga ett större antal elever.

Jag kan därför inte finna annat än att, med all tacksamhet för det stora intresse, som högern genom en partimotion har visat för denna ytterst viktiga angelägenhet, det ändock är bäst, med hänsyn till möjligheten av att snabbt kunna genomföra en serie av smärre reformer, att gå på det avslagsyrkande, som utskottet har framställt.

Herr Domö: Herr talman! Det verkar, som om herr Sjö Dahl inte har varit inne hela tiden under denna debatt. Hade han varit det, skulle han fått klart för sig, hur motionärerna ha sett på en hel del spörsmål. Han hade bland annat fått veta, att det här icke är fråga om krav på obligatorisk undervisning. Den frågan lämnas fullständigt öppen. Det är inte heller meningen, att utredningen skulle läggas så, att den skulle förhindra sådana angelägenheter som utbyggandet av den obligatoriska skolköksundervisningen. Vad man här vill ha fram, herr Sjö Dahl, är en utredning om att tillförsäkra den del av den kvinnliga ungdomen, som icke på annat sätt kan få det, en förbättrad undervisning i hemvård. Om det önskvärda och berättigade i åtgärder härför torde icke behöva råda några delade meningar.

Herr Wagnsson: Herr talman! Då jag anser det synnerligen önskvärt, att de synpunkter, som andra kammarens första tillfälliga utskott haft tillfälle att ta del av, också bli prövade av första kammarens tillfälliga utskott, skall jag för min del be att få ansluta mig till det återremissyrkande, som här har blivit framställt. Jag gör det så mycket hellre som jag anser den förevarande frågan vara en fråga av utomordentligt stor betydelse.

Jag är visserligen rädd för att åtgärder skulle kunna vidtagas, som på något sätt skulle förhindra de partiella reformer, om vilka herr Sjö Dahl nyss talade. Det har emellertid här under debatten från olika håll betygats, att vad man här syftar på inte är den undervisning, som närmast koncentrerar sig på det egentliga barnastadiet, alltså undervisningen i folkskolor, fortsättningskolor och högre folkskolor, utan att det är fråga om en undervisning på ett högre åldersstadium. Att en sådan undervisning skulle vara högst behövlig, och att den också skulle vara till gagn för det uppväxande släktet, tror jag, att vi alla kunna vara eniga om.

När nu yrkande om återremiss har blivit framställt, förefaller det mig synnerligen lämpligt, att kammaren biträder detta yrkande och på det sättet bereder utskottet tillfälle att ånyo taga sig en överläggning rörande denna fråga. Då försvinner också det bekymmer, som herr Sjö Dahl här hade beträffande reservationens motivering. Det blir nämligen inte denna motivering, som vi eventuellt vid ett senare tillfälle få ta ställning till, utan det blir ett nytt yttrande från utskottets sida.

Jag ansluter mig alltså till yrkandet om återremiss.

I detta anförande instämde herr *von Heland*.

Om ökad utbildning i hemvård m. m. (Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att utlåtandet skulle visas åter till utskottet; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Domö* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, visas utlåtandet åter till utskottet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Vid förnyad föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om ordnande av skolkökslärarynornas vid fortsättningsskolorna anställnings-, bostads-, löne- och pensionsförhållanden, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

*Anslag till
vård och
underhåll av
fornläm-
ningar m. m.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken jämte en i ämnet väckt motion.

Under punkten 52 av åttonde huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 56,600 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att till omedelbara iståndsättningsåtgärder å vissa byggnadsminnesmärken skulle anvisas ett belopp av 15,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herr *G. A. Björkman* m. fl. väckt motion (I: 144), vari hemställt, att anslagsposten till omedelbara iståndsättningsåtgärder å vissa byggnadsminnesmärken måtte bestämmas till 25,000 kronor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herr Björkmans m. fl. berörda motion (I: 144), till Vitterhets-, historie- och antikvitetsakade-

Anslag till vård och underhåll av fornlämningar m. m. (Forts.)
mien: Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 60,600 kronor.

Herr **Björkman, Gustaf Adolf**: Herr talman! Herr talmannen har uppmärksammat, hurusom i det förslag till riksdagens beslut, som av utskottet förordats, även ingår förord för ett belopp på 5,000 kronor, som skall disponeras för att man i högre grad skall kunna beakta det trängande behovet av konserveringsarbeten på Stegeborgs slottsruin. Utskottets tillstyrkan av detta belopp på 5,000 kronor innebär ett bifall till hälften av vad härvidlag motionsvis har hemställts. Å motionärernas vägnar är jag naturligtvis mycket tacksam för att utskottet har, i den mån det ansett sig i stånd därtill, beaktat vår framställning.

Emellertid bjudes nu ett tillfälle att hemställa, huruvida icke vid framtida prövning av det anslag, som skall utgå till omedelbara iståndsättningsåtgärder å vissa byggnadsminnesmärken, statsverket möjligtvis redan under den allra närmaste tiden skulle kunna tillsläppa högre belopp. I den hemställan, som har gjorts av Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, har upptagits en hel del anslag, om vilka akademien likväl har sagt, att den hoppas, att det skall kunna bli en möjlighet att få realisera dem om inte under nuvarande förhållanden så dock såsom arbeten under en lågkonjunktur; när det kommer därefter, som vi veta, en hel del arbeten ifrågasatta att komma även fornminnesvården till godo. Men det finnes vissa byggnadsminnesmärken, vilkas vård och underhåll man icke kan låta anstå. Och beträffande Stegeborgs slottsruin ha vi sålunda i motionen understrukit, att det kanske är dyrare att vänta än att nu utföra erforderliga arbeten. Det ligger således fara i dröjsmål icke endast ur arkeologisk synpunkt utan även ur ekonomisk synpunkt. Det är detta, herr talman, jag, som med tacksamhet erkänner den välvilja statsutskottet har visat motionärernas hemställan, nu ville få till protokollet antecknat till den verkan det från eklelesiastikministerns sida för framtiden kan få.

Häri instämde herr *Bergman*.

Herr **Bergström**: Herr talman! Endast några ord som ett litet tillägg till den föregående ärade talarens yttrande, i vilket jag helt instämmer. Jag använde mig av påskferierna till att göra ett besök vid Stegeborgs slottsruin i sällskap med en byggmästare, som också var sakkunnig på det område, det här gäller. Han påvisade, att ytterbeläggningen på murarna på långa sträckor har fallit bort. Underlaget, som bestod av mindre stenar, grus och dylikt, härjades därigenom svårt av tjälksador under vintern. Denna rasering, påvisade han, fortsätter oupphörligt. Han sade också, och jag är övertygad om att han hade rätt i det fallet, att mindre reparationer här och var på ett så stort byggnadsverk inte skulle göra mycket gagn; det vore inte väl använta pengar. Han ansåg, att en större restauration av hela borgen behövdes fortast möjligt, och att en sådan vore det enda rationella. Jag skulle för min del vilja uttala den förhoppningen, att statsrådet och chefen för eklelesiastikdepartementet ägnar all den uppmärksamhet åt denna fråga, som den är värd.

Herr **Pauli**: Herr talman! Jag vill endast å statsutskottets vägnar säga, att utskottet har visat så mycken välvilja, som det har varit möjligt, gentemot de önskemål motionärerna ha framställt. Men jag vill också fästa uppmärksamheten på, att statsutskottet inte bara har tagit i betraktande de byggnadsminnesmärken, som falla inom motionärernas intressesfär, utan även erin-

Anslag till vård och underhåll av fornlämningar m. m. (Forts.)

rat om att till exempel Roma klostets kyrkoruin på Gotland befinner sig i ett liknande läge som Stegeborgs slottsruin och är i behov av snabb reparation. Emellertid har ju utskottet i sitt yttrande alldeles särskilt nämnt Stegeborgs slottsruin. Meningen har tydligen varit, att man, i den mån detta är möjligt, skall beakta båda dessa behov men därvid taga det nu nämnda i första rummet.

Jag vill uttala den förhoppningen, att statsmakterna för framtiden skola kunna visa behövt tillmötesgående gentemot de viktiga restaureringsbehov, som här föreligga. Utskottet har i varje fall genom sitt förslag visat positivt intresse för saken.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Jag vill endast ytterligare understryka den tacksamhet, motionärerna hysa till statsutskottet, och särskilt påpeka, att jag i mitt anförande talade generellt om detta anslag och inte enbart avgränsade mig till de särskilda åtgärder, som vi motionärer ha hemställt om.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till allmänna barnbördshuset i Stockholm för budgetåret 1938/39, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i fråga om anslag för budgetåret 1938/39 till gymnastiska centralinstitutet.

Punkterna 1—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 229 gjorda framställning hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till Gymnastiska centralinstitutet: Allmän arkitektävling rörande nybyggnad för institutet för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 35,000 kronor.

Herr Pauli: Herr talman! Jag har tillåtit mig begära ordet på denna punkt för att i all korthet framhålla ett par synpunkter.

Jag vill uttala min stora glädje över att Kungl. Maj:t nu har framlagt ett förslag, som av statsutskottet enhälligt har tillstyrkts, angående den byggnadsfråga för gymnastiska centralinstitutet, som sedan så många år har varit svävande, och vars lösning under årens lopp blivit alltmera trängande på grund av att den så länge har uppskjutits, trots att de nuvarande lokalförhållandena allmänt erkänts vara i hög grad otillfredsställande. Detta har ju särskilt sammanhängt med, att man väntat på en omorganisation av gymnastiska centralinstitutet. Denna omorganisation är nu sedan några år genomförd, och tiden har därför blivit mogen för att lösa även byggnadsfrågan, i synnerhet som behovet att för andra ändamål utnyttja marken, där de gamla lokalerna stå, också blivit alltmera aktuellt.

*Anslag till
arkitektävling
rörande gym-
nastiska cen-
tralinstitutet.*

Anslag till arkitekttävling rörande gymnastiska centralinstitutet. (Forts.)

Som kammaren finner, har det beträffande tomten förelegat en rad olika förslag. I frågans nuvarande läge finnes det ingen annan möjlighet än att stanna vid det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget. Visserligen konstaterar man utan svårighet, att det bland de övriga alternativen fanns ett, som kunde anses åtskilligt mera tillfredsställande, men det har av vissa skäl, som angivas i utskottsbetänkandet, icke kunnat komma i fråga. När det nu gäller den tomt, som Kungl. Maj:t har stannat för, och som utskottet har tillstyrkt, så skulle jag vilja tillåta mig här understryka ett önskemål, som har uttalats från G. C. I:s direktions sida. Som bekant har man valt den plats, som ligger på höjdsplatån bakom Stadion, och ett av skälen härtill har varit, att man därigenom får tillfälle att för institutets räkning använda i främsta rummet Östermalms idrottsplats, men även i någon mån Stadion för den idrottsledareutbildning, som numera är en viktig beståndsdel i gymnastiska centralinstitutets kurser. Av Östermalms idrottsplats skulle en del disponeras redan vid den nu förestående arkitekttävlingen för en idrottshall. Men som bekant har staten möjlighet att i den mån det kan befinnas nödigt för allmänna ändamål tillgodogöra sig hela det område, där idrottsplatsen nu är belägen, och direktionen får framhållit, att det icke blott måste bestämmas, att dispositionsrätt skall finnas till den nuvarande idrottsplatsen liksom till Stadion, utan även att i en framtid Östermalms idrottsplats borde helt upplåtas åt institutet. Jag har funnit det vara lämpligt, att det vid denna kammares överläggning sades till protokollet, att detta önskemål förefaller i hög grad beaktansvärt, och att man vid den vidare utveckling av denna byggnadsfråga, som kommer att ske, bör taga denna synpunkt i ögonsikte.

För övrigt har jag inte någonting att invända på någon punkt mot det framlagda förslaget utan vill tvärtom varmt tillstyrka det, och ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 17, i anledning av väckta motioner om höjning av tullen å bobiner och spolpipor av papper, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 43, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 66 § lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, dels ock en i ämnet väckt motion.

Ang. ersättningen till ledamöter i expropriationsnämnd.

Genom en den 25 februari 1938 dagtecknad proposition, nr 145, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g
angående ändrad lydelse av 66 § lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.

Härigenom förordnas, att 66 § lagen den 12 maj 1917 om expropriation skall erhålla följande ändrade lydelse:

66 §.

Ordföranden och ledamöterna i expropriationsnämnd njute ersättning för uppskattningen enligt bestämmelser som meddelas av Konungen.

Ang. ersättningen till ledamöter i expropriationsnämnd. (Forts.)

Har expropriationsmålet återförvisats till nämnden enligt vad i 45 § andra stycket sägs, skall ersättning för det arbete, som härav föranledes, tillkomma nämnden allenast där rätten finner särskilda förhållanden därtill föranleda.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1939.

I sammanhang med berörda proposition hade utskottet till behandling förefatt en i anledning av densamma väckt motion, nr 397 i andra kammaren av herr *Andersson* i Falkenberg, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte uttala sig för att ledamöter i expropriationsnämnd skulle för sitt arbete åtnjuta gottgörelse i form av dagarvode, ordföranden med 40 kronor och annan ledamot med 20 kronor för sammanträdesdag, varjämte ordföranden skulle vara berättigad till ersättning för expenser, renskrivning och dylika med uppdragets fullgörande förenade utgifter. Ordföranden och ledamöterna skulle därjämte vara berättigade till rese- och traktementsersättning enligt klass II C respektive II D i allmänna resereglementet. För dygn då dagarvode åtnjättes finge likväl ej beräknas traktementsersättning.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

1) att det i förevarande proposition framlagda lagförslaget måtte antagas av riksdagen;

2) att motionen II: 397, i den mån den icke blivit beaktad genom vad utskottet förut anfört, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av, utom andra, herrar *P. Sandström* och *Ekströmer*, vilka ansett, att utskottet på av lagrådet anförda skäl icke bort tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

På framställning av herr andre vice talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1.

Herr **Ekströmer**: Anledningen till att denna proposition har kommit fram är, som vi veta, förra årets riksdagsskrivelse om fortsatt utredning angående införande i expropriationslagen av lämpligare bestämmelser än de nuvarande beträffande ordningen för fastställande av ersättning till ledamöter av expropriationsnämnd. Den huvudsakliga innebörden är ju, att man vill försöka förhindra alltför höga arvoden till expropriationsnämndernas ledamöter, och här om är ju ingenting annat än gott att säga. Men vad vi reser vanter frukta är, att man nu slagit över till en motsatt ytterlighet och avgränsat arvodena så pass snävt, att det kan vara förenat med vissa vådor.

Enligt utskottets förslag skulle nu vid ett normalfall följande arvoden utgå: till en ledamot 18 kronor för sammanträdesdag och till ordföranden 30 kronor. Punkt och slut. Ordförandena skulle visserligen erhålla ersättning för skrivbiträde och expenser, men varken nämndledamot eller ordförande skulle få någon som helst ersättning för förarbeten, utredningar etc. Nu är det visserligen föreslaget, att den, som ej är nöjd med dessa arvoden, skall kunna gå till rätten för att till äventyrs få sina anspråk tillgodosedda, men man kan frukta för att om nu dessa normer finnas stipulerade, så måste dessa någorlunda av rätten följas och sålunda arvodena bli alltför njugett tillmätta även i mera invecklade ärenden.

Ang. ersättningen till ledamöter i expropriationsnämnd. (Forts.)

Ingalunda vill jag slå vakt om dem, som skörta upp allmänheten genom att begära oskäligen arvoden, men vad jag och min medreservant frukta för är, att det kan bli svårt att få kompetent och kunnigt folk, som med de nu föreslagna låga arvoden vill åtaga sig expropriationsärenden, och att därför så småningom nivån för expropriationsnämnderna kan tendera att sjunka, vilket icke vore för rättssäkerheten tillfredsställande. Även i till synes enkla ärenden kan det ju gälla högst betydande värden, och kravet på kompetens hos en expropriationsnämnd får icke eftersättas. Enligt mitt sätt att se saken vore det enda riktiga, att underrätterna i varje fall finge pröva och bestämma arvoden till ledamöter och ordförande. Jag har det förtroendet till våra domstolar, att de med sans och måtta skola behandla sådana här frågor, och jag är sålunda fullt övertygad om att å ena sidan rätten ingalunda skall utdöma några oskäligen arvoden — men att å andra sidan nämndens ledamöter och ordförande icke skola få vad deras arbete kan ärligen vara värt.

När vi nu reservera oss mot utskottets utlåtande, så äro vi i gott sällskap, ty en avsevärd del av rikets länsstyrelser har gått på den linjen, och likaså har lagrådet yrkat på att arvoden i varje fall skulle bestämmas av rätten.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till vår reservation.

Herr Hammarskjöld: Herr talman! Det förslag, som framlagts genom ifrågavarande proposition och som tillstyrkts av utskottet, har icke kunnat undgå att väcka min förvåning. Förvåningen beror inte därpå, att förslaget så gott som icke alls har något stöd i de yttranden, som efter remiss avgivits av sakkunniga myndigheter. Sådant är ju vardagsmat och inte ägnat att väcka någon förvåning. Förvåningen är inte heller motiverad därav, att propositionen åtföljes av ett enhälligt avstyrkande från lagrådets sida. Även detta börjar man nu bli van vid. Däremot har min förvåning väckts därav, att icke blott Kungl. Maj:ts statsråd utan även utskottet har med så glatt mod överflyttat en viktig bestämmelse från civillag till administrativ lag. Skälet säges vara praktiskt. Anledningen särskilt därtill, att de normativa bestämmelser, om vilkas karaktär jag kanske senare får yttra något mera, skola givas i administrativ lag, säges vara praktisk. Ser man efter vad det är för praktisk anledning, så kan det hänvisas till utlåtandet från en länsstyrelse, som säger, att under krigs- och kristiden var penningvärdet så växlande, att man inte kunde vänta med att bestämma ändrade sådana här penningbelopp till nästa riksdag, utan det måste kunna ske fortare. Då vill jag erinra, att en man, som på sina håll här i kammaren torde ha rätt stor auktoritet, nämligen herr Schlyter, häromdagen i fråga om ett annat ärende framhöll, att det finnes dock en hel del bestämmelser redan, där penningbelopp äro fastställda i lag, utan att man ansett, att det skulle kunna bli så brådskande att ändra dem. Jag vill i detta sammanhang erinra om bestämmelserna om landstingsledamöternas arvoden, och jag tillägger, att jag har svårt att tro på ett sådant debåcle i vårt penningväsen, att det skulle vara fara å färde att vänta högst ett halvt år eller någonting sådant, till dess det blir en riksdag, för att giva nya bestämmelser om arvodet åt expropriationsnämndsledamöter. En sådan hushållning tror jag inte, att vi behöva befara än så länge.

Däremot finnes det starka positiva skäl för att bestämmelserna om dessa arvoden skola fastställas i civillag. Det är ju här fråga om det allvarsammaste tänkbara ingrepp i äganderätten, nämligen att äganderätten avhändes tvångsvis mot en ersättning. Och när riksdagen ger sitt samtycke till att ett dylikt våldsamt ingrepp skall kunna ske efter Konungens beprövande, så är det verkligen inte för mycket, att riksdagen ser till, att ersättningen blir vederbörligen bestämd. Och då ligger det, såsom bland annat överståthållar-

Ang. ersättningen till ledamöter i expropriationsnämnd. (Forts.)

ämbetet har framhållit, verklig vikt uppå, att icke genom alltför njudda och osäkra arvodesbestämmelser den verkliga sakkunskapen uteslutes, så att äganderätten kan helt lättvindigt och utan tillfyllestgörande ersättning avhändas den enskilde. Därför behöves det betryggande bestämmelser om arvodesersättning, och dessa betryggande bestämmelser kunna endast givas genom civillag.

Här har nu förslaget förtroendefullt överlämnat åt Kungl. Maj:t att utfärda bestämmelser om dessa arvoden. Man har inte ens funnit nödigt att tillägga, att de normativa bestämmelser, som skulle utfärdas, endast bliva förstahandsbestämmelser, som kunna komma att åsidosättas på grund av yrkande om prövning av domstol. Inte ens detta har man funnit nödigt att säga. Jag är fullkomligt ur stånd att inse varför, om man kan giva normativa bestämmelser i administrativ väg, man ej lika väl kan göra det i civillag, och ännu mindre förstår jag varför man inte i civillagen kan uttala, att om i ett speciellt fall de normativa bestämmelserna visa sig obilliga och otillräckliga man då äger att anlita domstol. Vad ha vi nu att gå efter? Jo, vi ha att gå efter den nuvarande justitieministerns löfte i statsrådsprotokollet, ett löfte om att de här normativa bestämmelserna skola bli av den eller den beskaffenheten, och tillika ett löfte, kan man säga, att bestämmelserna också skola innefatta, att man får yrka prövning vid domstol, ifall de normativa bestämmelserna visa sig otillräckliga. Det är efter mitt förmenande ett principiellt fel att i en expropriationslag göra en så viktig sak som ersättningens belopp indirekt beroende av administrativ lagstiftning. Det kan efter mitt förmenande icke försvaras.

Nu kan man ju dessutom anföra, att genom hela detta system med normativa bestämmelser, låga bestämmelser, är det fara värt, att hela nivån kommer att bli alltför låg. Om man i ett vanligt expropriationsmål skall få 12 eller låt oss säga 18 kronor, så är språnget mycket stort till det belopp, som är ett tillräckligt arvode för den, som överståhållarämbetet riktigt har be-tecknat såsom snarast en sakkunnig. Emellertid är det hela ju alldeles för löst. Vi ha inte något annat att gå efter än statsrådsyttrandet — inte något uttalande å Kungl. Maj:ts vägnar, utan ett statsrådsyttrande om att statsrådet tänker föreslå den eller den normativa bestämmelsen, och att han tillika tänker föreslå den och den bestämmelsen om att man skall få i vissa fall åsidosätta de normativa bestämmelserna. Hur villkoret för att få åsidosätta de normativa bestämmelserna kommer att formuleras är lämnat fullkomligt ovisst. Därom är icke sagt ett ord, och den saken är dock ganska viktig.

Jag fruktar således för att arvodena efter förslaget bli för låga, men framför allt kan jag icke vara med om, att en sådan bestämmelse, som inverkar på expropriationsersättningen och därigenom kan skärpa det ingrepp i äganderätten, som expropriationsrätten innebär, överlämnas till administrativ lagstiftning. Vi ha ju inte alltid samma regering, enligt naturens ordning. Om inte valen göra någonting, så finnes det naturlagar, som göra, att samma regering inte alltid kan stanna, och därför åstadkommer man på detta sätt en ovisshet, som icke är försvarlig. Jag undrar därför, utan att vilja gå närmare in på frågorna om lämpligheten av det föreslagna systemet med normativa bestämmelser och undantag från dessa normativa bestämmelser, om de inte helst böra ersättas med ett allmänt stadgande om att domstolen skall pröva. Därför yrkar jag bifall till reservationen.

Emellertid vill jag tillägga — såsom ett exempel på den överlägsenhet, varmed justitieministern anser sig kunna behandla lagrådet, som dock innefattar delegerade från högsta domstolen och regeringsrätten — att statsrådet i remissyttrandet till lagrådet säger med avseende å möjligheten av frågan om

Ang. ersättningen till ledamöter i expropriationsnämnd. (Forts.)
ersättning alltid skall prövas av domstolen: »Lämpligheten av en dylik anordning torde emellertid kunna ifrågasättas. Förfarandet skulle nämligen medföra en onödigt omständlig behandling av arvodesfrågan i mindre eller eljest enkla expropriationsärenden.»

Därom yttrade då lagrådet: »Då emellertid expropriationsmålet under alla förhållanden skall handläggas av rätten efter det nämnden avslutat sitt arbete, synes det icke kunna möta svårighet av något slag, om rätten även i de enkla målen och beträffande de å rättsägares sida ostridiga anspråken har att fastställa ersättningen.» Denna anmärkning eller erinran från lagrådets sida besvarar statsrådet på följande sätt: »Införandet av en bestämmelse av det innehåll lagrådet förordat har redan i remissprotokollet gjorts till föremål för överväganden men därvid icke ansetts böra ifrågakomma.» Det innehåller i sak detta: »Jag har redan sagt min mening, och vad lagrådet invänder där- emot kan därför ej komma i övervägande.»

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Westman**: Den föregående ärade talaren ställde sig, såvitt jag kunde förstå, på den ståndpunkten, att storleken av de belopp, som skulle utgå till expropriationsnämnd, borde vara uttryckligen angiven i civil- lag. Han nämnde att vid ett föregående tillfälle det i kammaren erinrats där- om, att det finnes fall, då i civillag ersättningsbeloppen äro angivna för arbete, som utföres. Men det bör likväl framhållas, att detta är undantagsfall, och att det inte kan anses vara lämpligt, att de ersättningar, som utgå för arbeten i statens tjänst, fastställas i civillag. Jag antar, att vi alla i grund och botten måste vara ense om att för det arbete, som utföres på grund av offentligt upp- drag, bör lämpligen ersättning bestämmas i administrativ väg.

För övrigt vill jag påpeka, att den ärade talaren kom i motsättning mot lag- rådet, när han ställde sig på denna ståndpunkt, ty lagrådets mening i detta ärende är ju den, att man varken i civillag eller i administrativ förordning skall fastställa någon som helst vägledning rörande storleken av beloppen, utan att beloppens storlek skall helt och hållet överlämnas åt domstolen att bestäm- ma. Det förslag, som nu här är framlagt, går ju endast ut på det, att till led- ning för domstolarnas bestämning av ersättningsbeloppen i mera invecklade fall det skulle meddelas en vägledning, angivande de belopp, som kunde anses vara skäligen att utgå i helt och hållet enkla fall.

Jag har ingenting att invända mot de belopp, som utskottet därvidlag före- slagit. De uppgå till 30 kronor för arbetsdag för ordföranden jämte ersätt- ning för expenser och omkostnader och 18 kronor för ledamot, vartill natur- ligtvis då kommer dagtraktamente och resekostnader. Det förefaller mig, som om detta kunde anses vara en skälig ersättning för det arbete, som utföres i helt och hållet klara och enkla fall, och jag ber att med anledning av den förste ärade talarens anförande få erinra därom, att ersättningen för ledamöterna blir densamma som vid utförandet av kommittéuppdrag på annan ort än bostads- orten. Det är givet, att arbetet bedömes på samma sätt, så att om det kräves flera arbetsdagar blir ersättningen naturligtvis beräknad efter det antal ar- betsdagar, som blir erforderligt. Precis så som vid kommittéarbete får man här, om så behöves, betalt för flera sammanträden eller flera dagar. Det har ju vidare förklarats i yttrandet till statsrådsprotokollet, att detta så att säga är en minimiersättning och att meningen är, att den ledamot av expropriations- nämnd, som anser, att hans arbete har varit mera ansvarsfullt och mera arbets- krävande än att han enligt denna taxa skulle få tillräcklig ersättning, äger att vända sig till domstol, och då äger denna rätt att bestämma arvodet.

Vad som här har skett är således, kan man säga, för det första ett bestäm-

Ang. ersättningen till ledamöter i expropriationsnämnd. (Forts.)

mande av en minimitaxa, och för det andra är därmed också en vägledning given för domstolen, en utgångspunkt, som den har att gå ut ifrån, när den skall bestämma ersättningen i svårare fall. Just denna sista synpunkt har jag tillmätt en viss betydelse, när jag inte har anslutit mig till lagrådets ståndpunkt. Lagrådet har nämligen uttalat, att genom att man överlämnar åt domstolarna att utan minsta vägledning bestämma arvodet för expropriationsnämnden, bereder man möjlighet att lämpa ersättningen efter förhållandena på varje särskild ort. Jag har för min del inte kunnat tro, att det skulle vara lämpligt att låta en sådan variation inträda, när det gäller ersättning för detta arbete, då man ju i övrigt när det gäller offentliga uppdrag har ansett, att en reglering, som avser hela riket, bör ifrågakomma.

Vad beträffar lagrådets auktoritet, är jag naturligtvis i likhet med kammarens övriga ledamöter villig att tillmäta lagrådets yttranden all den auktoritet, som de sakligt kunna förtjäna, och givet är, att när det uttalar sig i rent tekniskt-juridiska frågor, så är denna auktoritet mycket stor, men när å andra sidan lagrådet kommer in på praktiska frågor, såsom om den ersättning som i ett visst fall kan vara skälig, så kunna ju även andra människor än ledamöterna i lagrådet få tilltro sig att ha ett omdöme i frågan. Skulle man i alla de fall, då lagrådet yttrar sig, vara bunden av lagrådets auktoritet, så skulle ju riksdagens lagstiftningsmakt bli så liten, att den i verkligheten endast skulle innebära en registrering av vad lagrådet har yttrat.

Vad i övrigt beträffar den anmärkning som gjordes rörande mitt sätt att yttra mig i statsrådsprotokollet, så kunde jag inte riktigt finna, att den ärade talaren hade sammanställt yttranden, som hade sammanhang med varandra. Jag kan inte se annat än att han sammanställde yttranden, som gällde olika saker.

Det kan väl inte anses vara något märkvärdigt, om man, sedan lagrådet har yttrat sig, återoppar de skäl, som man tidigare har anfört. Det kan väl ändå inte anses vara en nödvändig artighet, att man trycker om vad man har sagt förut. Det är väl lika artigt, att man hänvisar till vad man har sagt förut, som att man trycker om det. Det är i alla fall, såvitt jag kan förstå, en rent typografisk fråga, som här har gjorts till en artighetsfråga.

Skälet för att denna proposition framlagts är, att riksdagen begärt, att en reglering skulle äga rum på detta område, en reglering, som avser att få till stånd ett billigare expropriationsförfarande, vilket är av vikt framför allt i mindre omfattande mål, en reglering, som också innebär, att den, som söker en expropriation, något så när i förväg kan bedöma expropriationskostnaderna, något som naturligtvis, särskilt när det gäller mindre affärer, kan vara av mycket stor betydelse.

Vad slutligen beträffar den säkerhet, som riksdagen kan hysa i fråga därom, att, i fall nu Kungl. Maj:ts proposition bifalles, administrativa föreskrifter komma att utfärdas av det innehåll, som är angivet i statsrådsprotokollen och som jag nu närmare utvecklat muntligen här, så vill jag bara hänvisa därtill, att så pass mycket förtroende bör väl ändå Kungl. Maj:t kunna påräkna av riksdagen, att man inte går ut ifrån att Kungl. Maj:t skall begå något löftesbrott, när en sak har utfästs på det sätt som här har skett i en proposition. Det förefaller mig, som om med det förhållande, som vi alltid måste anse vara det lämpliga mellan regering och riksdag, man skulle våga påräkna förtroende i ett sådant fall. Jag vågar för min del säga, att för riksdagen kommer det inte att medföra någon risk för att riksdagens önskemål, sådana de ha uttalats av lagutskottet, komma att förbises, i fall propositionen bifalles. Och skulle de förbises, då har ju riksdagen möjlighet att snabbt få en rättelse till stånd. Den ärade talaren sade, att så fort kommer inte rikets myntväsen att

Ang. ersättningen till ledamöter i expropriationsnämnd. (Forts.)

förstöras, att man inte kan ändra en civillag. Lika väl kan man ju säga, att i fall regeringen mot all mänsklig beräkning skulle svika sitt ord, och det löfte, som är givet i propositionen, inte blir infriat, så behöver det inte ta så lång tid, innan riksdagen kan åstadkomma rättelse. Men här tala vi om orimliga antaganden. Jag återgår till vad jag förut sagt, att riksdagen givetvis kan vara övertygad om att de riktlinjer, som ha angivits för de administrativa förordningarna, komma att återfinnas i dessa förordningar, när de utfärdas.

Herr Sandström: När andra lagutskottet vid förra årets riksdag dryftade frågan om ändrade bestämmelser för fastställande av ersättning till ledamöter i expropriationsnämnder, kände jag mig för min del tveksam, huruvida en reform på detta område verkligen vore av behovet påkallad, men motsatte mig likväl icke utskottsmajoritetens inställning att tillstyrka utredning i ärendet hos Kungl. Maj:t. Vid genomläsandet av den nu föreliggande kungl. propositionen nr 145 blev jag icke omvänd från den skeptiska ståndpunkt gentemot reformkravet, som jag förut intagit, och vid behandlingen av propositionen uti utskottet har intet förekommit, som föranlett någon åsiktskantring från min sida. Jag har sålunda icke kunnat finna, att den i propositionen föreslagna lösningen att överlämna till Kungl. Maj:t att i administrativ ordning utfärda bestämmelser, vilka skola normera de ersättningsbelopp, som skola utgå till expropriationsnämndsledamöter, äger något företräde framför den nu gällande regeln, att ersättningsbeloppet i varje särskilt fall skall bedömas av den domstol, där expropriationsmålet är anhängigt; dock att jag obetingat ansluter mig till den jämkning i det nu härutinnan gällande lagstadgandet därhän, att, såsom i lagrådets utlåtande förordats, ersättningsfrågan skall *oberoende av parts framställning*, prövas av rätten. Det synes mig, som om lagrådet för sin uppfattning anfört synnerligen goda skäl, i vilket hänseende jag hänvisar till vad min medreservant, herr Ekströmer, vid återgivandet av lagrådets motivering nyss anfört inför kammaren. Likaledes delar jag till fullo herr Hammarskjölds betänkligheter emot att överflytta bestämmelserna om arvoden till expropriationsnämndens ledamöter från civillag till administrativ författning. För dessa betänkligheter har jag också givit uttryck i utskottet, men därvid icke vunnit gehör för min uppfattning.

Efter vad jag kan förstå, saknas anledning att beträffande fastställande av gottgörelse åt ledamöter i expropriationsnämnd tillämpa andra regler än dem, som gälla i fråga om utdömande av rättegångskostnader i tvistemål. Även här förekomma ju som bekant ett stort antal bagatellmål jämte ett mindre antal mera invecklade och stora processer. Men, såvitt jag erfarit, ha för domstolarna icke yppat sig några större svårigheter, när det gällt att på ett rimligt och rättvist sätt avväga storleken av de rättegångskostnader den ena parten har att erlægga till den andra. Något behov av vägledning, i form av normativa bestämmelser, har för domstolarna, såvitt åtminstone jag känner till, icke yppat sig.

I detta sammanhang må ock erinras om, att för omkring tjugu år sedan en särskild kungl. kommitté fick i uppdrag att utreda frågan om normerade kostnader i rättegångsmål. Detta utredningsarbete föranledde utarbetandet och framläggandet av ett lagförslag i ärendet, som även för yttrande utremitterades till landets domstolar. Men sedan fick frågan förfalla, och man ansåg tydligen, att en lösning enligt kommitténs förslag icke borde komma till stånd. Det synes mig i viss mån anmärkningsvärt, att då sistnämnda lagstiftningsprojekt befunnits icke böra realiseras, man likväl funnit det behövt och lämpligt att, på sätt som skett, normera de ersättningsbelopp, som skola utgå till expropriationsnämndsledamöter. Jag drager även i tvivelsmål, huruvida med tillämp-

Ang. ersättningen till ledamöter i expropriationsnämnd. (Forts.)
ningen av de föreslagna nya bestämmelserna kostnaderna komma att bli mindre än enligt den av lagrådet förordade proceduren, vilken ju ovedersägligen innebär den från rättvisans synpunkt ingalunda betydelselösa fördelen, att skäligheten av kravet på gottgörelse åt ledamöterna i en expropriationsnämnd alltid *i varje särskilt fall* blir föremål för domstolens avvägning och utdömande.

Jag tillåter mig också omnämna, att, efter den upplysning jag inhämtat, inom processlagberedningen icke föreligger något förslag om att rättegångskostnaderna enligt den blivande stora rättegångsreformen skola bli till beloppen normerade efter viss standardtyp.

Under hänvisning till vad nu av mig anförts ber jag, herr talman, att få instämma i herr Ekströmers yrkande om avslag å utskottets betänkande och bifall till den av honom och mig avgivna reservationen.

Herr Hammarskjöld: Herr talman! Jag tror mig inte ha sagt och jag har i alla händelser inte menat något så orimligt som att i civillag skulle bestämmas arvodets belopp i varje särskilt fall. Vad jag har sagt och menat är, att om det behövs normativa bestämmelser, så kunna och böra dessa givas i civillag, och tillika, att om det skall finnas en föreskrift därom, att de normativa bestämmelserna kunna åsidosättas genom att en part förklarar sig missnöjd och domstolen därigenom får att avgöra saken, så bör den föreskriften stå i civillag.

De citat jag gjorde äro verkligen inte lånade från olika håll utan gälla alldeles precis samma sak. Gentemot uppslaget, att domstolen alltid skulle pröva beloppet säger statsrådet i remissprotokollet, att det skulle föranleda onödig omgång. Lagrådet fäster uppmärksamheten på att det inte är så mycken omgång, därför att domstolen i alla fall skall taga befattning med expropriationsmålet. Därpå svarar statsrådet ingenting utan bara vidhåller, att det är för mycken omgång.

Slutligen vill jag i anledning av statsrådets yttrande säga, att jag ingalunda har förmenat eller tänkt mig, att inte de administrativa bestämmelserna nu, om lagen blir antagen, skulle utfärdas i överensstämmelse med den nuvarande justitieministerns uttalanden i protokollen, men om lagen kommer till stånd, så får den giltighet för all framtid, och beträffande eventuella ändringar kan varken statsrådet Westman eller någon annan svara för i vilken riktning de komma att gå. De normativa bestämmelserna kunna komma att ändras, och möjligheten att få domstols prövning kan komma att inskränkas eller upphävas. Däröver är den nuvarande ministären ingalunda herre.

Jag vidhåller alltså mitt yrkande om avslag på propositionen.

Herr statsrådet Westman: Herr talman! Jag ber att få erinra den siste ärade talaren därom, att i ett liknande fall, när det gällde att bestämma ersättningarna åt vägnämnd, gick det till på det sättet, att Kungl. Maj:t inte ens i förväg för riksdagen, när denna antog lagen, talade om, efter vilka grunder Kungl. Maj:t ämnade bestämma denna ersättning i administrativ väg. Utan att det i lagen står någonting om ersättningsbeloppen till vägnämnd ha dessa sedermera bestämts i administrativ ordning. Vad som här föreslås är således inte alls någonting enastående eller uppseendeväckande.

Jag har förut påpekat, att de former för samarbetet mellan Kungl. Maj:t och riksdagen, som nu gälla, och det parlamentariska styrelsesätt, som tillämpas, ju få anses medgiva riksdagen full möjlighet att göra sitt inflytande gällande på det sättet, att därest i någon ersättningsfråga Kungl. Maj:t skulle anses ha utfärdat bestämmelser, som äro olämpliga, riksdagen kan framföra sina synpunkter på ett så effektivt sätt, att ändring kommer att ske. Jag tror inte

Ang. ersättningen till ledamöter i expropriationsnämnd. (Forts.)

man skall överdriva den formella skillnad, som finns å ena sidan mellan en lag, antagen av Konung och riksdag, och å andra sidan en kunglig förordning, som är utfärdad i samförstånd och efter samråd med riksdagen. Jag är övertygad om att i allt som rör huvudsaken känner sig Kungl. Maj:t lika bunden i det ena fallet som i det andra, reellt sett.

Herr Ekströmer: Herr talman! När jag hörde justitieministerns första anförande, fick jag den uppfattningen, att han själv var litet ångerköpt beträffande de låga arvoden, som äro föreslagna, eftersom han här i kammaren ville göra dem litet högre än vad han i propositionen anger. När jag nyss talade, påpekade jag, att dagarvode skulle vara resp. 18 och 30 kronor, ej mer. Då säger herr statsrådet, att därtill kommer också traktamentsersättning. Men i propositionen står det särskilt angivet, att då dagarvode åtnjutes får *ej* beräknas traktamentsersättning. Jag påpekade också, att dessa 18 resp. 30 kronor skulle gälla för sammanträdesdag och inte för något utredningsarbete eller förarbete. Då säger herr statsrådet, att detta är fel och att även sådant arbete skulle kunna debiteras. Men både i propositionen och i utskottsutlåtandet står tydligt nog angivet att detta arvode *endast* gäller för sammanträdesdag och icke för något annat arbete.

Jag vidhåller fortfarande, herr talman, att de föreslagna arvodena äro alldeles för lågt beräknade, att svårigheter därför kunna yppa sig att tillfredsställande rekrytera expropriationsnämnderna och att de därför kunna innebära en fara för rättssäkerheten på detta viktiga område.

Herr statsrådet Westman: Det är en självklar sak, att i fråga om rätten att åtnjuta dagtraktamente och reseersättning gälla de generella reglerna. Där-om behöva vi väl inte tvista. Vad beträffar det sista, som den ärade talaren berörde, nämligen att det utgår ett dagarvode för sammanträdesdag, erinrade jag därom, att ersättningen för vanlig ledamot eller 18 kronor ju är bestämd till samma belopp som för kommittéarbete och att, ifall det behövs flera dagars arbete, det finns samma möjlighet i detta fall som för en kommitte att hålla sammanträden och taga ut dagarvoden för de dagar, som behövas för att fullgöra uppdraget. Men vi skola komma ihåg att i motsats till kommittéarbetet är det i detta fall endast fråga om en minimiersättning, som utgår i de enkla och klara fallen, och att så fort arbetet blir mera invecklat, mera ansvarsfullt och mera tidskrävande, så äger ledamot att göra framställning till domstol om att utfå ett högre arvode.

Herr Norman: Herr talman! Jag erinrar om att med anledning av att de nuvarande bestämmelserna i vissa fall inte ha visat sig vara så lämpliga, har riksdagen vid tvenne tillfällen beslutat skriva till Kungl. Maj:t med begäran om utredning rörande ändrade bestämmelser. 1929 förelåg en dylik riksdags-skrivelse, där andra lagutskottet hade behandlat ärendet och anvisat olika utvägar, som kunde tänkas vara möjliga och lämpliga för att få till stånd en bättre tingens ordning än den gällande. Andra lagutskottet framhåller där, att man kan t. ex. tänka sig att ordna det så, att det fastställes vissa allmän-giltiga regler för arvodets beräkning. En annan utväg kunde vara den, att domstolen ålades att alltid pröva och fastställa arvodena utan ledning av några bestämmelser om normalarvode, och en tredje möjlig utväg kunde vara att visst dagarvode bestämdes i lag och att domstolen tillerkändes rätt att när omständigheterna föranledde någon ändring höja detsamma. Allt det där önska-de då andra lagutskottet och riksdagen utredning om. En utredning företogs men ledde inte till något resultat, utan några år senare avskrevs ärendet genom Kungl. Maj:ts beslut från vidare behandling.

Ang. ersättningen till ledamöter i expropriationsnämnd. (Forts.)

Riksdagen var inte belåten med detta negativa resultat och beslöt i följd att ännu en gång skriva till Kungl. Maj:t i detta ärende med hänvisning till vad riksdagen hade sagt vid detta tidigare tillfälle, år 1929.

I fråga om de utvägar, som lämpligen borde prövas, har det under den fortsatta handläggningen och utredningen tydligt vägt emellan två möjligheter, dels den av Kungl. Maj:t föreslagna, att det skall bestämmas vissa normalarvoden med möjlighet för rätten att höja desamma, när förhållandena göra det skäligt och lämpligt, dels också den av talare här i debatten framhållna utvägen att låta rätten i varje särskilt fall pröva ersättningsfrågan.

Nu gäller således, att ledamöterna och parterna få komma överens om den ersättning, som skall utgå till nämndens ledamöter. Komma de inte överens, skola ersättningsanspråken prövas av rätten. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle i fortsättningen vissa normerande bestämmelser ligga till grund för ersättningen. Äro ledamöterna nöjda, stannar det vid detta. Äro de inte nöjda, prövas ersättningsfrågan av rätten. Jag kan för min del inte finna, att det föreligger så märkvärdigt stor skillnad rent praktiskt sett mellan dessa bägge tänkbara utvägar. Någon fara ur rättssäkerhetssynpunkt kan väl inte föreligga i detta fall, om, som herr Ekströmer menar, det är fullt rättsbetyggande, att rätten i varje fall prövar ersättningsanspråken. Kungl. Maj:t har föreslagit, att om vederbörande äro nöjda, behöver saken inte prövas, men det finns alltid möjlighet att pröva. Det är väl att överdriva rätt så väsentligt, när man vill framhålla, att skillnaden mellan det ena och det andra skulle vara någon skillnad ur rättssäkerhetssynpunkt.

Det enda som man möjligen kan lägga till grund för ett allvarligt bedömande är väl den principiella fråga, som herr Hammarskjöld här har dragit upp, nämligen huruvida bestämmelserna skola stå i civillag eller om de normerande reglerna skola utfärdas i administrativ ordning. Rent praktiskt sett förefaller det mig, som om det inte skulle vara så förfärligt mycket att tvista om i detta fall. Nu står det i lagen, att man får försöka komma överens, och om detta inte går, skall rätten avgöra, hur stor ersättningen skall bli. Enligt Kungl. Maj:ts förslag kommer det att stå i lagen, att normerande bestämmelser — ordalydelsen följer jag inte men innehållet — skola utfärdas av Kungl. Maj:t, och rätten skall ha möjlighet att pröva i varje särskilt fall, där dessa normerande bestämmelser inte passa utan äro uppenbart för låga. Någon stor principiell fråga kan detta inte vara för min del, och jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets yrkande.

Herr Lindhagen: Bakom de meningsskiljaktigheter, som här ha yppats, ligger väl den gamla tvistefrågan: hur skola vi driva ned expropriationskostnaderna både vid bedömandet av värdena och vid bedömande av ersättningar till dem, som skola bestämma värdena? En talare yttrade, att det var äventyrligt för rättssäkerheten att ha så låga arvoden som här föreslås. Vad låg däri? Jo, däri låg, att endast om man har höga arvoden, får man sådana personer i nämnden, som iaktta, att de, som man skall exproprieras från, få grundligt betalt. Det är ju det, som riksdagen hela tiden har kämpat emot. Här stå vi inför samma sak, nu fördold under denna lilla fråga.

Här gäller det närmast en jämförelse med resereglementena. De fastställas av Kungl. Maj:t efter riksdagens hörande. I detta fall förelägges oss ett särskilt slags resereglemente, som kommer att fastställas av Kungl. Maj:t efter riksdagens hörande. Varför skall det vara så oerhört? Lagrådets förslag innebär, att man fullständigt stryker ett streck över det som vi velat komma fram till. Fortfarande skulle för varje särskilt fall rätten ensam bestämma ersättningsens belopp. Där sitta ju domare av så olika beskaffenhet.

Ang. ersättningen till ledamöter i expropriationsnämnd. (Forts.)

En domare säger: Här måste den enskilde ha högt betalt för själva jorden — och han menar också, att det måste vara kompetent folk i nämnderna, d. v. s. »sakkunniga», som uppskatta efter just den synpunkten. Sådana sakkunniga vilja ock ha mycket betalt för sin inställelse. Detta är tvistens kärna vid detta tillfälle.

Därför, herr talman, tror jag, att om det skall resoneras på detta sätt, komma vi aldrig fram till det gamla önskemålet om en sänkning av de orimliga expropriationsersättningarna både när det gäller ersättningen för jorden och när det gäller gottgörelserna till dem, som skola bestämma ersättningarna. Man återfaller på de där gamla synpunkterna, att här gäller det främst för jordägaren att få göra en god affär; här skall den som äger jorden klå den som skall betala den jord han behöver så mycket som möjligt. Men det är ju detta, som riksdagens majoritet velat förekomma.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till regeringens förslag såsom en någorlunda rimlig medelväg. Jag tycker dock det vara äventyrligt nog, att domstolarna lätt få så mycket att säga till om i alla fall med brytande av överensstämelsen i vägledningen för alla domstolar. Mig synes, att justitieministern utbroderat detta kryphål alldeles för mycket till gagn för de stora obilliga expropriationsvinningarna. Och hans underkastelse under utskottsmajoritetens höjning av dagtraktamentet från 12 kr. till 18 kr. synes mig ej heller lyckosamt. Det bör besinnas, att här gäller det ett medborgerligt förtroendeuppdrag.

Men den pekpinne, som i detta resereglemente efter riksdagens hörande fastslås, är i varje fall lika vördnadsfull — herr Hammarskjöld — som de andra resereglementena, som ock fastställas administrativt efter riksdagens hörande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Hammarskjöld begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 43 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogos och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 296—298 och 300—302.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1938/39 till undervisning genom infödda lärare i tyska, engelska och franska språken vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter;

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till verksamheten vid skyddshemmen m. m.; samt

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för H. F. Andersson från viss ersättningsskyldighet.

Herr **Wistrand** erhöll på begäran ordet och yttrade: På grund av den synnerliga vikten och omfattningen av det med Kungl. Maj:ts proposition nr 286 avsedda ämnet tillåter jag mig anhålla, att kammaren måtte medgiva utsträckning av motionstiden i anledning av denna proposition till det kammarens sammanträde, som infaller näst efter 20 dagar från propositionens avgivande.

Denna hemställan bifölls.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 334, av herr *Domö* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1938/39;

nr 335, av herr *Petersson, Knut*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1938/39;

nr 336, av herr *Ohlin* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1938/39; samt

nr 337, av herr *Wagnsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade pensionsbestämmelser för lärare vid folk- och småskolor m. fl.

*Interpellation
ang. inter-
pellations-
rätten.*

Ordet lämnades på begäran till herr **Lindhagen**, som anförde: Herr talman! Med anledning av att på riksdagens bord ligger en fråga om reglering av interpellationsinstitutet har jag sett mig nödsakad att anhålla om kammarens tillstånd att få framställa följande interpellation.

Interpellationsrätten för riksdagens medlemmar, tillkommen genom konstitutionell praxis, är en förnämlig institution. Dess uppgift är att i anledning av uppkomna dagspolitiska situationer föra riksdag och regering samman i samråd på ett smidigare och snabbare sätt än som är tillåtet enligt den ordinarie utvägen med riksdagsskrivelser i anledning av väckta motioner eller framlagda propositioner.

Då initiativet utgår från riksdagen är interpellationsrätten särskilt avsedd att stärka riksdagens inflytande. Den är såsom demokratisk garanti oskattbar även därför, att enligt praxis interpellation kan väckas av vilken ledamot som helst samt anses i regel ej böra avslås annat än om särskilda omständigheter synas göra det nödvändigt. I denna prövning tages ingen hänsyn till person, vilket icke minst länder detta riksdagens prerogativ till ära. Detta har praktiserats och uppskattats sedan gammalt.

Regeringen har redan 1921 tillerkänts en analog befogenhet i 56 § riksdagsordningen. Denna har dock omgärdats med åtskilliga om och men. Mera sällan har den anlitats. Den synes på senare tider, för vilkas äventyrlighet den synes särskilt tillskapad, dock blivit av regeringsmakten de fakto av-

Interpellation ang. interpellationsrätten. (Forts.)

skaffad. Detta trots att ministären Edén hoppades, att detta av nämnda ministär föreslagna regeringsprerogativ skulle bli ett förnämligt inslag i Sveriges demokratiska parlamentarism.

För att nu återgå till interpellationsrätten, så har kamrarnas benägenhet att i regel bevilja en begärd interpellation motsvarats av statsråds tillmötesgående i regel att besvara en av vederbörande kammare beviljad interpellation, där-est ej särskilda omständigheter ansetts förhindra ett offentligt framträdande från regeringens sida. Något meddelande därom, som väl vederbort, har dock ej meddelats ens vederbörande talman. En skuggsida således från början i institutet.

På senare tider, då parlamentarismen i världen av naturliga skäl börjat dala åtskilligt litet varstades, har inträffat att åtminstone vissa svenska statsråd av privat gottfinnande allt mer underlåtit att besvara av kamrarna beviljade interpellationer utan att något rimligt konstitutionellt skäl därtill föreligger. På detta sätt undergräves interpellationsrätten genom förenämnda lilla revolution av enskilda statsråd mot en viktig och värderad konstitutionell praxis. Om jag vore statsråd, skulle det aldrig kunna falla mig in att ej svara på en beviljad interpellation. Är spørsmålet något fjärrskådande eller annorledes till synes besvärligt, skulle det särskilt glädja mig att efter förmåga intränga i ett sådant ämne.

I år har genom konstitutionsutskottets utlåtande nr 10 interpellationsinstitutets granskning kommit på riksdagens dagordning. Det gäller då att se upp med ansatser till dess degradering. Särskilt gäller det, såvitt jag förstår, att slå vakt om dess mening och bruk i gångna tider och således möta den nya tidens förenämnda tendenser med en hovsam kontrarevolution från riksdagens sida. Så var åtminstone seden vid sekelskiftet enligt min livliga erfarenhet från den tiden. I mina motioner I:306 och 332 har jag sökt giva form åt ett sådant nödvärn. Emellertid bör, synes mig, en överenskomst helst sökas med regeringen. Det gives ingen annan form härför än en interpellation.

Under återopande därför av det sagda och mina förenämnda två motioner tillåter jag mig anhålla om kammarens tillstånd att få till statsministern framställa följande frågor:

1) anser ej regeringen, att riksdagsmedlems rätt att med vederbörande kammarens tillstånd få till statsrådsmedlem väcka interpellation — med eventuell vädjan även till regeringen — är en för vårt statsskick förnämlig konstitutionell praxis, som bör av båda statsmakterna endräktligen upprätthållas?

2) håller ej regeringen i sådan händelse före, att en av vederbörande kammare beviljad interpellation bör av vederbörande statsråd besvaras, såvida ej undantagsvis skäliga hinder däremot anses föreligga?

3) bör ej rimligen ett sådant hinder av vederbörande statsråd först underställas statsrådsberedningen?

4) finner ej regeringen lämpligt, att ett sådant förhinder, om än utan uppgivande av skälet, i varje fall av statsrådet anmäles för talmannen, som tillkännagiver det för kammaren?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande frågor finge framställas.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett statens institut för folkhälsan jämte i ämnet väckta motioner;

Första kammarens protokoll 1938. Nr 29.

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående yrkesinspektionens organisation m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer m. m. jämte motioner;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens bosättningslånefond m. m.; och

nr 115, om anvisande av de i regeringsformen 63 § föreskrivna kreditivsumorna; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för Konungen att medgiva undantag från gällande bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning; och

nr 35, i anledning av väckta motioner om ändring av övergångsbestämmelserna till reglementet angående tjänstepension för arbetare vid riksbankens sedeltryckeri och pappersbruk.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.18 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.